

ISTRAŽIVANJE O PERCEPCIJI ŽENA U VEĆEM RIZIKU OD DISKRIMINACIJE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI

DECEMBAR 2024.

Izdavač:

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti

Istraživanje je sproveo Faktor Plus uz podršku projekta „Podrška socijalnom uključivanju u Srbiji“ koji sprovodi Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GIZ GmbH u saradnji sa Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog.

Stavovi izneti u tekstu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove Vlade Savezne Republike Nemačke kao ni Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Sprovedeno od strane:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Izdanje publikacije omogućilo je Nemačko Savezno Ministarstvo za privrednu saradnju i razvoj BMZ.

SADRŽAJ

Sažetak istraživanja	3
I. Uvod	10
II. Metodologija	13
III. Percepcija rodne ravnopravnosti	14
IV. Percepcija izloženosti diskriminaciji.....	20
V. Oblast u kojoj se diskriminacija ispoljava.....	25
V. Unapređenje rodne ravnopravnosti.....	37
VI. Kvalitativna analiza podatak dobijenih iz fokus grupa	41
VII. Zaključna razmatranja i preporuke	50

Sažetak istraživanja

Istraživanje o *percepciji žena u većem riziku od diskriminacije o rodnoj ravnopravnosti* daje sveobuhvatan uvid u stavove i iskustva žena u vezi sa rodnom ravnopravnošću u Srbiji. Istraživanje je sproveo Faktor Plus i oktobru i novembru 2024. godine, primenom kvantitativnog i kvalitativnog metoda. Kvantitativno istraživanje je sprovedeno anketiranjem na reprezentativnom uzorku od 1207 žena, pri čemu je korišćen unapred pripremljeni upitnik. Anketa je obuhvatila pitanja o percepciji rodne ravnopravnosti, iskustvima diskriminacije, stavovima o različitim aspektima života žena i očekivanjima od države. Kvalitativno istraživanje omogućile su četiri fokus grupe organizovane u različitim gradovima Srbije, uključujući žene različite starosne dobi, obrazovanja i socijalnog statusa, a radi dubljeg razumevanja stavova i iskustava žena.

1. Kvantitativno istraživanje

Kvantitativno istraživanje o rodnoj ravnopravnosti u Srbiji ukazuje na značajnu polarizaciju stavova među ženama i identifikuje ključne oblasti u kojima su izazovi diskriminacije najizraženiji. Rezultati pružaju uvid u duboke nejednakosti koje oblikuju svakodnevni život žena. Tako je polarizacija stavova jedan od najvažnijih nalaza istraživanja. Dok 41,7% ispitanica smatra da je rodna ravnopravnost u Srbiji ostvarena, 45,9% veruje u suprotno, što ukazuje na različita iskustva i percepcije žena. Pritom, svega 4,6% ispitanica smatra da je rodna ravnopravnost u potpunosti ostvarena u Srbiji. Stavovi o rodnim ulogama dodatno ilustruju ovu polarizaciju – dok 38,6% ispitanica veruje da žene prvenstveno treba da se ostvare kao supruge i majke, 31,1% izražava protivljenje ovoj tvrdnji. Slično, 32,9% ispitanica smatra da je glavna uloga muškarca da zarađuje, dok 40,4% odbacuje ovu ideju. Ova podeljenost ukazuje na duboko ukorenjene norme i stereotipe koji oblikuju percepciju rodnih uloga, a koja postoji i kod samih žena. Posebno zabrinjava podatak da čak 51,7% ispitanica smatra da žene donose odluke više na osnovu emocija, što podržava stereotipe o ženama kao manje racionalnim i manje pogodnim za liderske pozicije.

Najveće nejednakosti identifikovane su u oblastima odgoja dece i brige o porodici (45,6%), raspodele imovine i prihoda (41,1%) i liderskih pozicija (34%). Većina ispitanica (70,5%) podržava ravnopravnu podelu kućnih poslova, ali 76,6% primećuje da žene i dalje nose značajno veći teret u domaćinstvu. Skoro polovina (47,9%) smatra da bi žene trebalo da budu plaćene za kućni rad, što naglašava potrebu za priznavanjem neplaćenog rada koji žene obavljaju. Takođe, 53% ispitanica ukazuje na ukorenjene društvene norme i rodne stereotipe kao ključne prepreke rodnoj ravnopravnosti, dok 37,7% smatra da je nedovoljna primena zakona glavni uzrok nejednakosti. Istovremeno, polovina ispitanica (50,5%) smatra

da država deluje samo deklarativno u borbi protiv diskriminacije, što ukazuje na nezadovoljstvo trenutnim naporima i potrebu za konkretnijim akcijama.

Istraživanje identifikuje nekoliko ključnih oblasti u kojima su izazovi diskriminacije najizraženiji. Zaštita od nasilja (32,8%) i ekonomska prava poput ekonomske sigurnosti (19,5%) i jednakog plaćenog rada (19,1%) identifikovani su kao najvažnija pitanja za ostvarenje rodne ravnopravnosti. Ovo odražava potrebu za sigurnošću i ekonomskom stabilnošću.

U oblasti rada i zapošljavanja, diskriminacija je prepoznata kao najveći problem, što je naglasilo 63% ispitanica. Problemi uključuju predrasude poslodavaca prema ženama (42,7%), pritisak da daju žene prioritet porodici (38,4%), nedostatak zaštite trudnica i majki na radnom mestu (32,9%) i seksualno uznemiravanje u radnom okruženju (30,5%). Predrasude o ženama kao manje sposobnim za odgovorne ili rukovodeće pozicije često rezultiraju u nejednakim prilikama za napredovanje, nižim platama i većim pritiskom na žene da balansiraju profesionalne i porodične obaveze. Čak 79,9% smatra da žene treba da imaju iste karijerne šanse kao muškarci, a 67,3% se ne slaže sa tvrdnjom da žene ne treba da budu na rukovodećim pozicijama. Stereotipi se takođe manifestuju u percepciji da žene nisu pogodne za određene poslove ili sektore, što direktno ograničava njihov profesionalni život. Tako, čak 28,6% i dalje veruje da sektor bezbednosti nije adekvatan za žene, što ukazuje na prisutnost rodnih stereotipa. Ovi podaci jasno ukazuju na potrebu za jačanjem pravnih i institucionalnih mehanizama za zaštitu žena na radnom mestu.

U obrazovanju, diskriminacija se najčešće povezuje sa siromaštvom (48,3%), životom u ruralnim područjima (39%), dok su stereotipi o "muškim" i "ženskim" zanimanjima identifikovani kao značajna prepreka za devojčice i mlade žene (23,5%) i predstavljaju ključni razlog za ograničen interes devojčica za STEM oblasti (nauku, tehnologiju, inženjering i matematiku). Ovi stereotipi često oblikuju obrazovne i karijerne izbore devojčica, čime se ograničavaju njihove mogućnosti za razvoj u sektorima sa visokim potencijalom za napredovanje i stabilnost.

U oblasti zdravstvene zaštite, najizraženiji problemi uključuju nizak kvalitet usluga (46%), duge liste čekanja za specijalističke preglede (45,7%) i nedovoljnu pažnju reproduktivnom zdravlju (28,6%). Navedeni izazovi posebno pogađaju žene iz ruralnih i siromašnih zajednica, dodatno marginalizujući njihovu ranjivost.

U oblasti stanovanja, diskriminacija je prepoznata kao posledica ekonomskih i društvenih faktora koji disproporcionalno pogađaju žene. Ključni problemi uključuju loše higijenske uslove, što je istaklo 36,6% ispitanica, i život u udaljenim područjima, što je identifikovano kao problem od strane 37,7% ispitanica. Ovi faktori su posebno izraženi u ruralnim

sredinama, gde žene imaju ograničen pristup osnovnim infrastrukturnim resursima i socijalnim uslugama. Takođe, nebezbedna stambena okruženja, na koja je ukazalo 35,1% ispitanica, direktno utiču na kvalitet života žena i povećavaju rizik od nasilja. Poseban problem je otežan pristup kreditima za kupovinu ili iznajmljivanje stanova, što je istaklo 30,5% ispitanica, a ukazuje na ekonomske barijere i rodnu neravnopravnost u finansijskom sektoru. Nedostatak programa socijalnog stanovanja za žene, koji je prepoznalo 22% ispitanica, dodatno produbljuje ovu neravnopravnost i ugrožava najranjivije grupe, poput samohranih majki i žena koje su preživele nasilje.

U političkoj participaciji, stereotipi o ženama kao manje sposobnim za donošenje odluka ili vođenje političkih procesa značajno utiču na njihovo prisustvo i uticaj u ovoj sferi. Većina ispitanica (56,4%) podržava kvote za povećanje političke participacije žena, što ukazuje na svest o potrebi institucionalnih mehanizama za postizanje ravnopravnosti u politici. Istovremeno, svega 2,1% ispitanica smatra političku participaciju ključnim pravom za postizanje rodne ravnopravnosti, što ukazuje na njihovo nerazumevanje važnosti učešća žena u političkom životu.

Pristup pravdi je još jedna oblast u kojoj su prepreke značajne, a problemi se manifestuju kroz finansijske, institucionalne i društvene faktore. Visoki troškovi sudskih postupaka, koje je kao ključni problem navelo 49,9% ispitanica, predstavljaju najveću prepreku za žene, posebno one iz nižih socio-ekonomskih slojeva. Nedovoljna informisanost o pravima dodatno otežava situaciju – 35,6% ispitanica navelo je da žene često nisu svesne svojih zakonskih prava i mehanizama zaštite. Sistem besplatne pravne pomoći, iako formalno postoji, ocenjen je kao neefikasan od strane 35,2% ispitanica, što ukazuje na hitnu potrebu za unapređenjem ovog sistema kako bi bio funkcionalniji i dostupniji. Komplikovane i dugotrajne pravne procedure, koje su istakle 33,5% ispitanica, dodatno obeshrabruju žene da pokrenu sudske procese, što je posebno problematično u slučajevima rodno zasnovanog nasilja ili diskriminacije.

Pored institucionalnih prepreka, društveni faktori takođe igraju značajnu ulogu u otežavanju pristupa pravdi. Strah od stigmatizacije prijavilo je 24,8% ispitanica, što ukazuje na duboko ukorenjene predrasude u zajednici koje obeshrabruju žene da traže pravnu pomoć. Rodni stereotipi među pravosudnim akterima prepoznalo je 24,1% ispitanica, što dodatno naglašava potrebu za edukacijom i senzibilizacijom pravosudnih radnika kako bi se osigurala ravnopravnost u pravnim procesima. Fizička nepristupačnost pravosudnih institucija i njihova udaljenost su problemi za 20% ispitanica, što posebno pogađa žene iz ruralnih sredina i žene sa invaliditetom. Nepoverenje u pravosudni sistem, koje je istaklo 16,3% ispitanica, naglašava širi problem korupcije i neefikasnosti pravosuđa, što dodatno produbljuje osećaj nemoći kod žena.

Sport je još jedna oblast gde žene prepoznaju diskriminaciju. Nedovoljno finansiranje ženskih sportskih klubova (40,6%), stereotipi o “muškim” i “ženskim” sportovima (38,8%), nejednake zarade (34,8%) i mala zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama (29,2%) ograničavaju mogućnosti žena da se ravnopravno takmiče i napreduju u sportu. Tako sport predstavlja još jednu oblast gde su stereotipi posebno izraženi. Oni ne samo da ograničavaju interes devojčica za bavljenje sportovima koji su okarakterisani kao muški, već i značajno umanjuju podršku i resurse koji se dodeljuju ženskim sportskim klubovima.

Istraživanje je takođe pokazalo najčešću percepciju žena o tome koje su grupe najviše pogođene diskriminacijom. Romkinje (49%), samohrane majke (36,6%) i siromašne žene (35,5%) identifikovane su kao najugroženije grupe žena. Kod pojedinih otvorenih odgovora, učesnice istraživanja su navele i žene iz ruralnih sredina, koje se suočavaju sa kombinacijom ekonomskih, obrazovnih i socijalnih prepreka i koje često imaju otežan pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenim uslugama i društvenim resursima. Takođe su naglasile i čestu diskriminaciju samohranih majki, koje se suočavaju sa ekonomskim pritiskom, nedostatkom socijalne podrške i stigmatizacijom. Žene sa invaliditetom suočavaju se sa višestrukim preprekama, uključujući fizičku nepristupačnost, stereotipe i nedostatak specijalizovanih usluga. Konačno, Romkinje se suočavaju sa intersekcijom rodne i etničke diskriminacije, što ih dodatno marginalizuje u različitim oblastima društvenog života.

Ekonomsko osnaživanje žena (53,4%), edukacija o rodnoj ravnopravnosti od najranijeg uzrasta (44,1%) i dosledna primena zakona (42,3%) prepoznati su kao ključni koraci u unapređenju rodne ravnopravnosti. Takođe, borba protiv nasilja nad ženama (37%) i unapređenje sistema socijalne zaštite (36%) su visoko rangirani prioriteti među ispitanicama.

Istraživanje jasno pokazuje da formalna prava često ne obezbeđuju praktičnu ravnopravnost u životima žena u Srbiji. Stereotipi, institucionalne slabosti i ekonomske prepreke ostaju ključne prepreke za ostvarenje suštinske Ravnopravnosti. Neophodno je ulaganje u sistemске promene koje uključuju jačanje pravne zaštite, promenu društvenih normi, edukaciju i muškaraca i mladih o rodnoj ravnopravnosti, kao i osnaživanje žena u svim sferama društva,. Samo kroz multisektorske napore može se stvoriti društvo u kojem će žene imati jednake mogućnosti i pravo na dostojanstven život.

2. Kvalitativna analiza

Kvalitativna analiza percepcija i iskustava žena u Srbiji, sprovedena kroz fokus grupe, takođe ukazuje na prisutnost duboko ukorenjenih rodni nejednakosti koje utiču na različite sfere života. Dok deo ispitanica smatra da je postignut određeni napredak, a deo smatra da je taj napredak kontraproduktivan za žene, većina ispitanica ipak ukazuje na duboko ukorenjene

prepreke, posebno u oblastima kao što su nasilje nad ženama, diskriminacija u zapošljavanju i neravnopravna podela kućnih obaveza. Rezultati fokus grupa takođe ukazuju na dominantno razumevanje diskriminacije u kontekstu nepravde.

U svakodnevnom životu, žene ukazuju na značajnu neravnopravnost, posebno u porodici, gde su i dalje dominantno opterećene kućnim obavezama i brigom o deci. Žene su često opterećene očekivanjima društva da budu primarne nositeljke tih odgovornosti, dok se muškarci angažuju samo u tehnički zahtevnijim ili povremeno “muškim” poslovima. Po oceni učesnica, ova situacija je izraženija u ruralnim područjima, gde tradicionalne norme dodatno ograničavaju žene u ostvarivanju prava, poput nasleđivanja imovine ili ravnopravnog pristupa resursima.

Diskriminacija žena na radnom mestu takođe predstavlja značajan izazov. Ispitanice često ukazuju na pitanja o bračnom statusu i planovima za porodicu prilikom zapošljavanja, što negativno utiče na njihove šanse za zaposlenje. Pored toga, žene prijavljuju niže plate i ograničen profesionalni napredak u poređenju sa muškarcima, dok seksualno uznemiravanje na radnom mestu i dalje ostaje prikriven problem zbog straha od osude i nedostatka podrške.

Jedan od ključnih izazova za žene u Srbiji je prisutnost rodni stereotipa i društvene percepcije koja ograničava njihove profesionalne i društvene mogućnosti. Stereotipi o ženama kao emotivnim, slabim ili nesposobnim za određene poslove smanjuju njihov pristup visoko plaćenim sektorima. U nekim slučajevima, uspešne žene se suočavaju sa osudom ili stigmatizacijom, što dodatno demotiviše žene da se uključe u profesije koje su tradicionalno smatrane “muškim”.

Učesnice smatraju da je rodna ravnopravnost postignuta u oblasti reproduktivnih prava, zdravlja i obrazovanja, ali u svojim daljim izlaganjima ilustruju izvesne izazove i u navedenim oblastima. Tako, u ruralnim područjima, nedostatak resursa za reproduktivno zdravlje dodatno marginalizuje žene, dok u obrazovanju rodni stereotipi usmeravaju devojčice ka “ženskim” zanimanjima, što ograničava njihov profesionalni izbor, a postoje i primeri da devojčicama nije dozvoljeno dalje obrazovanje zbog potrebe za angažovanjem u kućnim poslovima.

Što se tiče političke participacije, žene prepoznaju ostvareni napredak, ali ističu da njihov uticaj ostaje ograničen. Politička moć žena je često simbolična, dok ključne odluke ostaju u rukama muškaraca. Mnoge žene ukazuju na nedostatak interesovanja i podrške zajednice za njihov politički angažman, dok su stereotipi o ženama kao emotivnim ili manje sposobnim za vođenje politike i dalje prisutni. Ovo ukazuje na potrebu za daljim jačanjem kapaciteta

žena u politici, kao i edukacijom društva o značaju rodne ravnopravnosti u donošenju odluka.

Posebno su polarizovani stavovi žena u pogledu ostvarene rodne ravnopravnosti u sportu. Tako, dok određeni broj žena ukazuje da u sportu nema diskriminacije, druge ukazuju na problem nedovoljnog finansiranja ženskih sportskih klubova, nejednakih plata i niske zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama. Medijska pokrivenost ženskog sporta je značajno manja u poređenju sa muškim sportom, što ograničava interesovanje i podršku za sportistkinje.

Samohrane majke, žene sa invaliditetom i Romkinje identifikovane su kao one koje su najčešće izložene diskriminaciji, suočavajući se sa složenim oblicima diskriminacije, što uključuje siromaštvo, društvenu izolaciju i otežan pristup socijalnim i zdravstvenim uslugama. Takođe se često spominje razlika u tretmanu između gradskih i seoskih područja, pri čemu se ističe da se žene iz sela suočavaju sa različitim izazovima i barijerama.

Učesnice fokus grupa takođe ukazuju na neinformisanost o zakonima koji regulišu rodnu ravnopravnost. Većina žena nije upoznata sa svojim pravima ili dostupnim mehanizmima zaštite, dok one koje imaju informacije izražavaju sumnju u efikasnost pravnog sistema. Ovo dodatno smanjuje poverenje žena u institucije i otežava borbu protiv diskriminacije. Takođe, uočava se da mediji imaju polarizovanu ulogu u rodnoj ravnopravnosti. Dok pojedini medijski sadržaji promovišu jednakost, drugi pojačavaju stereotipe kroz senzacionalističko izveštavanje ili negativne prikaze žena. Nedovoljna medijska podrška ženama i njihovim postignućima ograničava vidljivost pozitivnih uzora i usporava proces razbijanja stereotipa, iako značajan broj žena ne vidi ulogu medija kao problematičnu i smatra da medijski sadržaji promovišu rodnu ravnopravnost.

Uprkos izazovima, učesnice fokus grupa naglašavaju potrebu za promenom kroz edukaciju, podizanje svesti i ekonomsko osnaživanje žena. Poseban akcenat stavljen je na ulogu medija u promociji pozitivnih uzora i borbi protiv stereotipa, kao i na važnost uključivanja muškaraca kao saveznika u borbi za rodnu ravnopravnost. Sistemske promene, uključujući ulaganje u ženski sport, unapređenje političke participacije žena i jačanje pravne zaštite, neophodne su za stvaranje inkluzivnijeg društva u kojem će žene imati jednaka prava i mogućnosti. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za koordinisanim naporima svih društvenih aktera kako bi se postigla stvarna, a ne samo formalna jednakost.

3. Preporuke

Istraživanje pokazuje da je neophodno primeniti sveobuhvatan, holistički pristup kako bi se ostvarila rodna ravnopravnost u Srbiji. Da bi se to ostvarilo, identifikovani su naredni koraci i

mere koje će doprineti unapređenju rodne ravnopravnosti, a koje su podeljene po sledećim oblastima:

- *Unapređenje zakonodavnog okvira*
- *Jačanje institucionalnih mehanizama*
- *Edukacija i podizanje svesti*
- *Ekonomsko osnaživanje žena*
- *Borba protiv nasilja nad ženama*
- *Povećanje učešća žena u donošenju odluka*
- *Podrška civilnom društvu*
- *Sprovođenje daljih istraživanja*

I. Uvod

Rodna ravnopravnost nije samo pitanje pravde i ostvarenja ljudskih prava, već i ključni preduslov za društveni, ekonomski i politički napredak. Jednako učešće žena i muškaraca u svim aspektima života doprinosi izgradnji pravednijeg društva, povećava ekonomski rast i produktivnost, smanjuje siromaštvo i jača društvenu koheziju. Društva koja neguju rodnu ravnopravnost bolje su pripremljena da odgovore na globalne izazove, kao što su klimatske promene, ekonomske krize i socijalne nejednakosti. Rodna ravnopravnost je, stoga, univerzalna vrednost, ali i praktična potreba za održivi razvoj i stabilnost.

Istraživanje percepcije žena o rodnoj ravnopravnosti od posebne je važnosti jer pruža jedinstven uvid u to kako žene same doživljavaju svoj položaj u društvu. Iako kvantitativni podaci o zakonodavstvu, ekonomiji i drugim indikatorima pružaju značajne informacije, oni često ne odražavaju svakodnevna iskustva i izazove s kojima se žene suočavaju. Percepcija žena pomaže u razumevanju skrivenih prepreka, ukorenjenih stereotipa i društvenih normi koje utiču na njihovu mogućnost da ostvare svoja prava. Razumevanje njihovog pogleda na rodnu ravnopravnost ključno je za oblikovanje politika koje odgovaraju stvarnim potrebama i prioritetima.

Ovo istraživanje je neophodno kako bi se prevazišao jaz između formalnih zakonskih garancija i njihove primene u praksi. Pravni okvir čine prvenstveno međunarodni standardi, a među najvažnijim izvorima su Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama,¹ Pekinška deklaracija i Platforma za akciju,² kao i Agenda 2030 za održivi razvoj,³ koja kroz peti cilj posebno naglašava postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i devojčica. Evropska konvencija o ljudskim pravima⁴ i značajna jurisprudencija Evropskog suda za ljudska prava predstavljaju temelj za zaštitu prava žena i borbu protiv diskriminacije. Evropski sud za ljudska prava u svojim presudama često naglašava važnost jednakog tretmana, zabrane diskriminacije i zaštite od nasilja, posebno u kontekstu rodne ravnopravnosti. Njegova jurisprudencija, koja uključuje slučajeve vezane za nasilje nad ženama, diskriminaciju na radnom mestu i pristup pravdi, pruža smernice za jačanje

¹ Zakon o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, *Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori*, br. 11/81.

² Pekinška deklaracija i Platforma za akciju, https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Pekinska_deklaracija_i_Platforma_delovanja1.pdf.

³ UN Agenda 2030, <https://www.mei.gov.rs/sr/dokumenta/un-agenda-2030/>.

⁴ Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda uz prateće protokole, *"Sl. list SCG - Međunarodni ugovori*, br. 9/2003, 5/2005 i 7/2005 - ispr. i *Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori*, br. 12/2010 i 10/2015.

institucionalnih i zakonodavnih kapaciteta u Srbiji. Pored toga, obaveze koje proističu iz članstva Srbije u Savetu Evrope i prihvatanja Revidirane evropske socijalne povelje,⁵ kao i Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), postavljaju jasne standarde za zaštitu i unapređenje položaja žena.

Takođe, pristupanje Evropskoj uniji postavlja dodatne standarde i zahteve u oblasti rodne ravnopravnosti. Harmonizacija domaćeg zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU obavezuje Srbiju da implementira sveobuhvatne politike rodne ravnopravnosti, osnaži institucionalne kapacitete i unapredi sprovođenje postojećih zakona. Posebna pažnja u tom procesu posvećena je oblastima kao što su jednakost u zapošljavanju, borba protiv nasilja nad ženama, ravnopravna politička participacija i ekonomsko osnaživanje žena. Pristupanje EU ne donosi samo pravne obaveze, već i priliku za Srbiju da učvrsti rodnu ravnopravnost kao osnovni princip društvenog razvoja.

Na nacionalnom nivou, pravni okvir Srbije pruža dobru osnovu za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Ustav Republike Srbije garantuje ravnopravnost svih građana i građanki i zabranjuje svaki vid diskriminacije, pa i na osnovu pola.⁶ Takođe, Ustav eksplicitno propisuje obavezu države da vodi politiku jednakih mogućnosti za žene i muškarce.⁷ Zakon o rodnoj ravnopravnosti⁸ i Zakon o zabrani diskriminacije⁹ postavljaju detaljne standarde za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije u svim oblastima života. Tako Zakon o rodnoj ravnopravnosti ima ključnu ulogu u obezbeđenju pravnog okvira za suzbijanje rodne diskriminacije i unapređenju ravnopravnosti u svim sferama društvenog života. Takođe, cilj Zakona o zabrani diskriminacije je da obezbedi pravni okvir za sprečavanje, suzbijanje i sankcionisanje svih oblika diskriminacije u svim oblastima društvenog života, uključujući i pol i rod. Pored toga, zakonodavne inicijative usmerene na povećanje učešća žena u političkom životu, poput sistema kvota, kao i mehanizmi za zaštitu prava žena na radu, predstavljaju značajan korak ka ostvarivanju ravnopravnosti u praksi. Ipak, izazov ostaje dosledna primena zakona i jačanje institucionalnih kapaciteta za sprovođenje ovih politika.

Uprkos tome što pravni okvir Republike Srbije pruža dobru osnovu za postizanje ravnopravnosti, svakodnevna iskustva žena često ukazuju na prisustvo diskriminacije, rodne stereotipe i nejednake mogućnosti. Percepcija žena ne samo da omogućava dublje razumevanje ovih izazova, već i ukazuje na oblasti gde su potrebne dodatne intervencije – bilo da je reč o zakonodavstvu, obrazovanju, ekonomiji ili društvenom osvešćivanju.

⁵ Zakon o potvrđivanju Revidirane evropske socijalne povelje, *Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori*, br. 42/09.

⁶ Član 21. Ustava Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 98/2006 i 115/2021.

⁷ Član 15. Ustava RS.

⁸ Zakon o rodnoj ravnopravnosti, *Sl. glasnik RS*, br. 52/2021.

⁹ Zakon o zabrani diskriminacije, *Sl. glasnik RS*, br. 22/2009 i 52/2021.

Percepcija žena o rodnoj ravnopravnosti ima i širi značaj, jer reflektuje stanje društvene svesti o ovom pitanju. Kako žene čine polovinu stanovništva, njihov glas je neophodan za oblikovanje inkluzivnih politika i strategija koje će osigurati da rodna ravnopravnost postane ne samo zakonska norma, već i svakodnevna realnost. Osim toga, percepcija žena može poslužiti kao snažan alat za praćenje napretka u ovoj oblasti, ukazujući na uspehe, ali i na prostor gde je neophodno uložiti dodatne napore.

II. Metodologija

U okviru ovog istraživanja korišćen je mešoviti metodološki pristup, kombinujući kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja. Ovaj pristup omogućava dobijanje sveobuhvatnih podataka i dublji uvid u stavove o rodnoj ravnopravnosti u Srbiji. Kvantitativni deo istraživanja sproveden je kao terensko istraživanje, koristeći unapred pripremljeni upitnik.

Terensko istraživanje sprovedeno je tokom oktobra 2024. godine. Obučeni anketari su sprovodili intervju sa ispitanicama. Istraživanje je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1207 ispitanica, od čega su najzastupljenije bile žene uzrasta od 25 do 34 godine (22,9%), a potom žene od 35 do 44 godine (21,5%), žene od 45 do 54 godine (18,2%), žene od 55 do 64 godine (15,6%), devojke do 24 godine (13,2%) i žene od 65 i više godina (8,6%).

Zastupljenost žena i devojčica po regionima je izbalansirana - 29,6% iz regiona Šumadije i zapadne Srbije, 24,1 % iz regiona južne i istočne Srbije, 23,7% iz beogradskog regiona i 22,3% iz regiona Vojvodine. Istovremeno, najveći broj ispitanica živi u gradovima srednje veličine (55,3%), velikom gradu (31,4%), selu (7,2%) i manjem gradu (5,1%).

Što se tiče obrazovne strukture, najveći broj ispitanica ima završenu srednju školu (52,1%), višu školu i fakultet (33,6%), specijalizaciju u vidu mastera i doktorskih studija (7,1%), završenu osnovnu školu (5,9%) i nezavršenu osnovnu školu (0,8%).

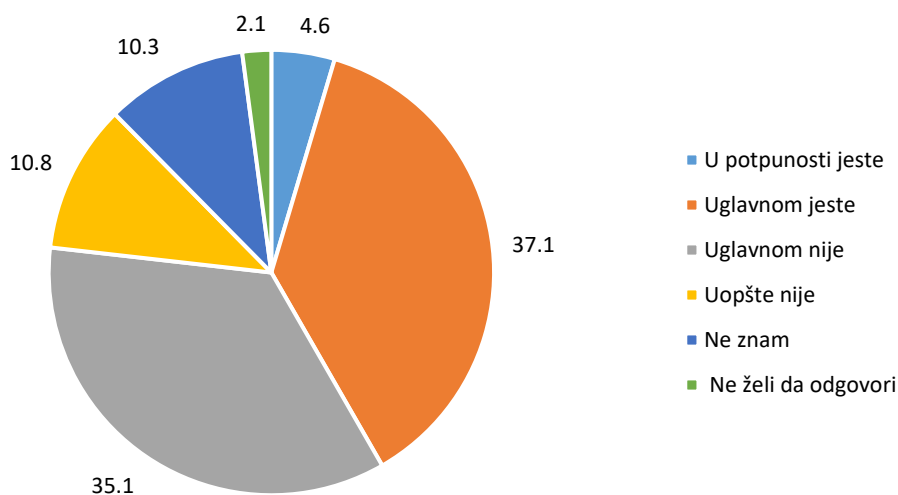
Najveći broj ispitanica je zaposleno u privatnom sektoru (70 %), a potom u javnom sektoru (27,7%). Istovremeno, 71,8% je zaposleno na neodređeno vreme, 20,9% na određeno vreme, dok je 5,7% angažovano na privremenim i povremenim poslovima. Konačno, od ukupnog broja ispitanica, 3,5% pripada verskim manjinama, 2,9% nacionalnim manjinama, 2,26% LGBTI+ osobama, 2,22% osobama koje žive sa invaliditetom i 0,8% drugim manjinskim grupama.

U okviru kvalitativnog istraživanja održane su četiri **fokus grupe** u novembru 2024. godine. U svakoj fokus grupi su bile zastupljene žene različite starosne, obrazovne i socijalne strukture. Fokus grupe su organizovane u Beogradu, Kragujevcu, Valjevu i Novom Sadu. Za potrebe kvalitativnog dela istraživanja korišćen je detaljno strukturiran vodič za fokus grupe. Ovaj vodič je dizajniran da omogući dubinsko istraživanje stavova, iskustava i percepcija učesnica o rodnoj ravnopravnosti u Srbiji.

III. Percepcija rodne ravnopravnosti

Rezultati pokazuju da 41,7% ispitanica smatra da je rodna ravnopravnost ostvarena, pri čemu svega 4,6% veruje da je “u potpunosti ostvarena”, a 37,1% da je “uglavnom ostvarena”. S druge strane, 45,9% ispitanica smatra da ravnopravnost nije ostvarena, od čega 35,1% veruje da “uglavnom nije ostvarena”, a 10,8% da “uopšte nije ostvarena”. Ovo pokazuje da postoji dominantno osećanje među ženama da je ravnopravnost daleko od potpune realizacije u društvu. Ostatak ispitanica je ili neodlučan (10,3%) ili nije želeo da odgovori (2,1%), što može ukazivati na nedostatak informacija ili svesti o temama rodne ravnopravnosti u društvu, a naglašava i potrebu za edukacijom i podizanjem svesti o pravima žena i njihovom položaju u Srbiji. Dobijeni podaci sugerišu da je rodna ravnopravnost u Srbiji daleko od idealnog stanja, te da postoji polarizovana percepciju rodne ravnopravnosti, koja može ukazivati na različita iskustva i percepciju žena o ovoj temi.

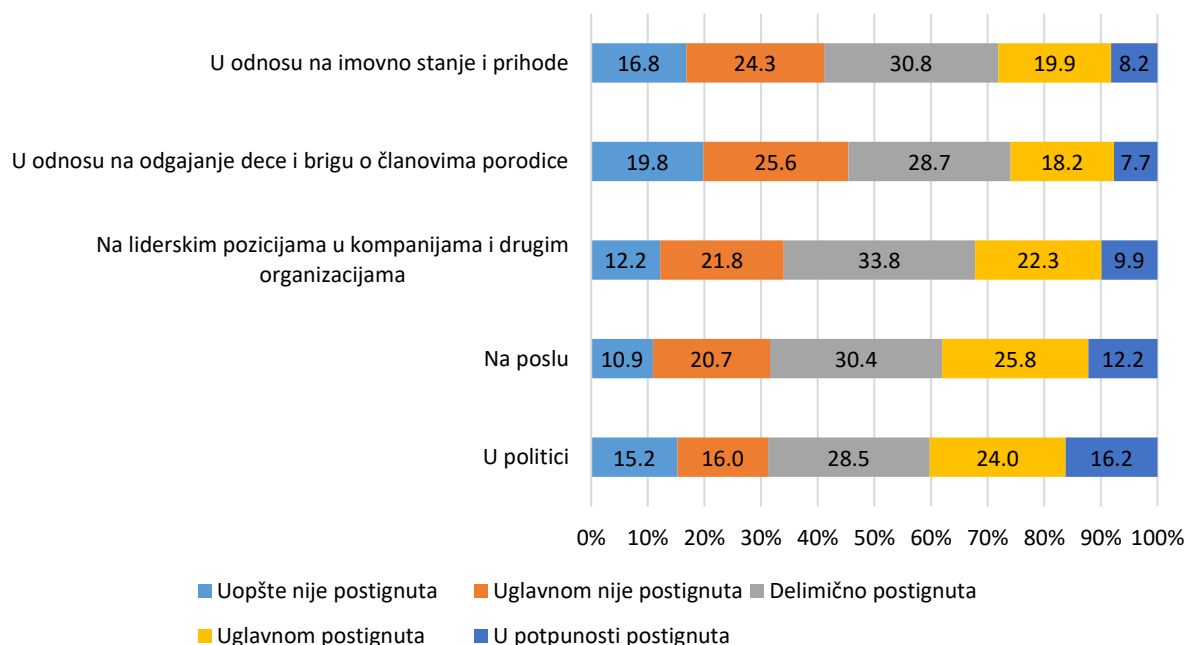
P2. U kojoj meri smatrate da je rodna ravnopravnost ostvarena u Srbiji?

Ukoliko se analiziraju specifični domeni, primećuje se da najveći broj ispitanica prepoznaje neravnomernu raspodelu kućnih poslova i brige o članovima porodice (45,6 %) kao ključni domen neostvarene ravnopravnosti. Ova oblast odražava tradicionalne rodne uloge u kojima se očekuje da žene preuzmu većinu neplaćenog rada, uključujući odgoj dece, brigu o starijim članovima porodice, kao i obavljanje kućnih poslova. Više od 40% ispitanica smatra da žene nemaju jednake mogućnosti za ekonomsku nezavisnost, što je verovatno povezano s razlikama u platama, slabijim šansama za napredovanje, kao i većom zastupljenošću žena u manje plaćenim sektorima. Trećina ispitanica (34%) smatra da žene nisu ravnopravno zastupljene na rukovodećim pozicijama u organizacijama. Tradicionalni stereotipi, poput stava da su žene manje sposobne za donošenje odluka, zajedno sa preprekama poput

“staklenog plafona”, dodatno otežavaju njihovo napredovanje.¹⁰ Takođe, preko 30% ispitanica prepoznaje diskriminaciju na radnom mestu kao ozbiljan problem, ali i da one nemaju jednaku zastupljenost u politici i donošenju odluka. Rezultati jasno pokazuju da su najveće prepreke rodnoj ravnopravnosti u Srbiji ukorenjene u tradicionalnim ulogama koje ženama nameću neplaćeni rad, ograničenu ekonomsku nezavisnost, i slabiju zastupljenost na rukovodećim i političkim pozicijama.

P3. Stavovi o stepenu ostvarenosti rodne ravnopravnosti u različitim domenima¹¹

I analiza stavova ukazuje na podeljeno mišljenje ispitanica o ravnopravnosti muškaraca i žena u Srbiji. Tako, dok 41.6% smatra da ne postoji potpuna ravnopravnost između muškaraca i žena, 36.2% veruje da ona postoji. Podeljenost u stavovima prisutna je kao i kod pitanja o ostvarenosti rodne ravnopravnosti u Srbiji, kada je 41,7% ispitanica istaklo da je rodna ravnopravnost ostvarena, a 45,9% da to nije slučaj. Istovremeno, svaka peta ispitanica (22.2%) nije mogla da se izjasni po pitanju potpune ravnopravnosti žena i muškaraca u Srbiji.

¹⁰ Fenomen "staklenog plafona" postoji kada uprkos sposobnostima i zalaganjima žena, one nisu unapredene na rukovodeće pozicije, posebno ne na položaje top menadžera. Videti više o tome na http://www.e-jednakost.org.rs/site/wp-content/uploads/2015/05/Stakleni_plafon.pdf

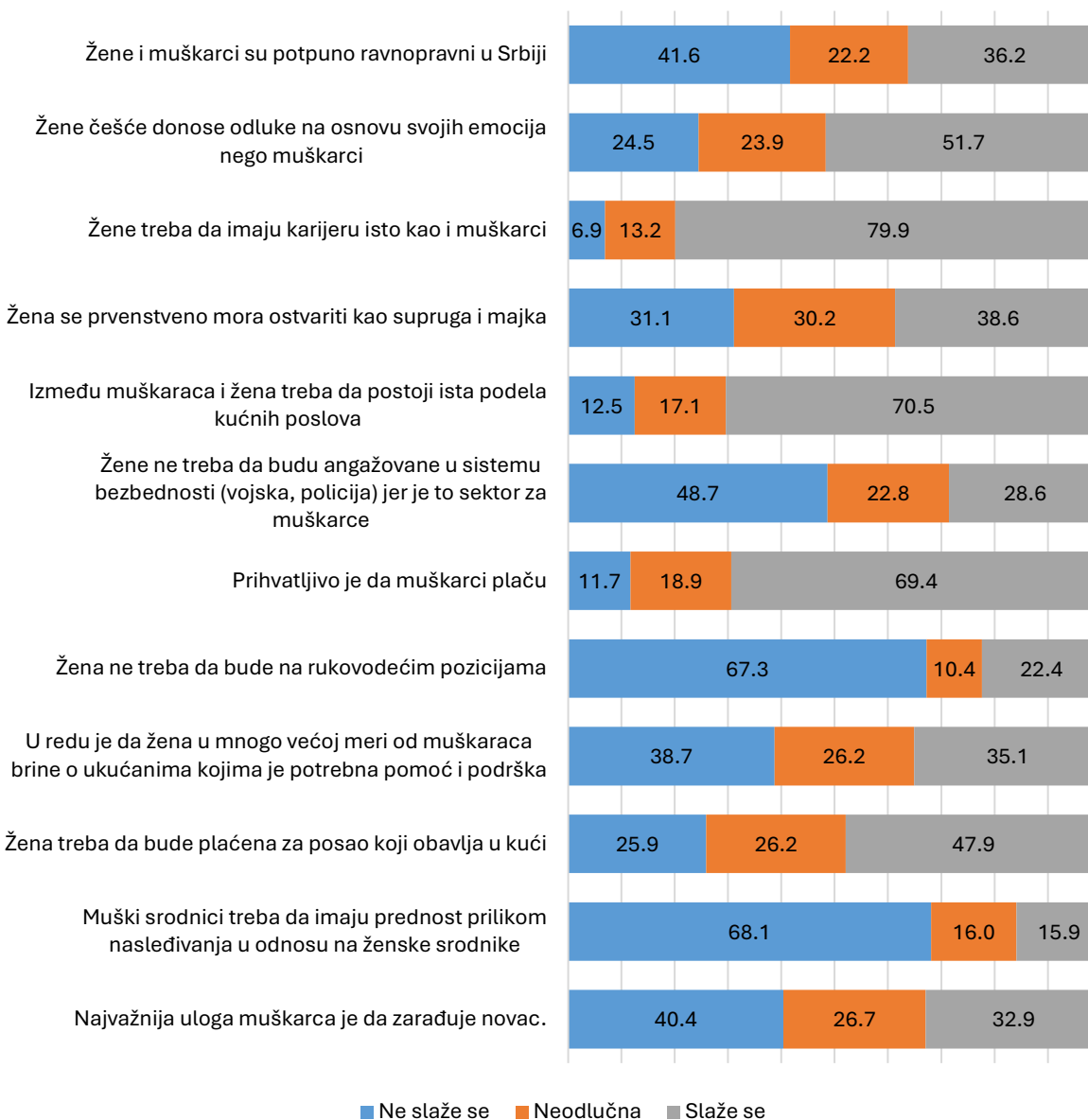
¹¹ P3. Molimo Vas da u odnosu na sledeće oblasti ocenite do koje mere je postignuta rodna ravnopravnost u Srbiji na skali od 1 do 5, gde 1 označava da uopšte nije postignuta, 2 da uglavnom nije postignuta, 3 da je delimično postignuta, 4 da je uglavnom postignuta, a 5 da je u potpunosti postignuta.

Rezultati pokazuju i da su mišljenja o tradicionalnim rodnim ulogama podeljena. Dok 38,6% ispitanica smatra da žena treba prvenstveno da se ostvari kao supruga i majka, malo niži procenat (31,1%) se s tim ne slaže. Slično tome, 32,9% smatra da je najvažnija uloga muškarca da zarađuje novac, dok se 40,4% ne slaže sa ovom tvrdnjom. Većina ispitanica (51,7%) prepoznaje žene kao “emotivnije” u donošenju odluka, što reflektuje duboko ukorenjene rodne stereotipe koji mogu imati značajne posledice po društvenu, profesionalnu i političku participaciju žena. U privatnom sektoru i politici, ovaj stereotip može dovesti do manje zastupljenosti žena na višim rukovodećim pozicijama, jer se muškarci percipiraju kao “prirodniji lideri.” Zanimljivo je da se emocionalna inteligencija često prepoznaje kao ključna veština u modernom liderstvu. Paradoksalno, dok se ženama pripisuje veća emocionalna povezanost, ovo se retko vrednuje kao prednost, već se doživljava kao slabost. Ovakvi stereotipi dodatno podrivaju poverenje u žene koje se kandiduju za pozicije sa visokom odgovornošću, posebno u politici i poslovnom svetu. Često se susreću sa dodatnim pritiscima da dokazuju svoju “racionalnost” i sposobnost pod stresom.

Ispitanice izražavaju podršku rodnoj ravnopravnosti u sferi karijere. Velika većina (79,9%) smatra da žene treba da imaju iste karijerne mogućnosti kao muškarci. Ipak, jedna petina ispitanica ili se ne slaže sa ovom tvrdnjom (6,9%) ili je neodlučno po ovom pitanju (13,2%). Takođe, 67,3 % se ne slaže sa tvrdnjom da žene ne treba da budu na rukovodećim pozicijama, što ukazuje na podršku ravnopravnosti u liderstvu. Međutim, društveni stereotipi, poput percepcije o ženama kao “emotivnijim,” i dalje predstavljaju prepreku u ostvarenju ravnopravnosti u ovoj oblasti. Isto tako, kada je reč o angažovanju žena u sistemu bezbednosti, gotovo polovina ispitanica (48,7%) odbacuje ovaj oblik rodne diskriminacije, ali značajan procenat (28,6%) i dalje smatra da je to sektor namenjen muškarcima. Ovo ukazuje na duboko ukorenjene rodne stereotipe koji žene doživljavaju kao fizički i emocionalno manje sposobne za takve pozicije, odnosno da nisu dovoljno “snažne” ili “racionalne”.

Konačno, većina ispitanica (70,5%) podržava ravnopravnu podelu kućnih poslova, što ukazuje na želju za promenom tradicionalnih uloga u domaćinstvu. Takođe, skoro polovina (47,9%) smatra da bi žene trebalo da budu plaćene za kućni rad, što ukazuje na potrebu za priznavanjem i vrednovanjem neplaćenog rada koji žene obavljaju u kući. Ipak, preostalih 52,1% ispitanica ili ne podržava ovu ideju ili su neodlučne, što ukazuje na polarizaciju mišljenja po ovom pitanju. Razloge ovako visokom procentu žena treba tražiti u društvenim normama koje kućni rad vide kao “prirodnu odgovornost” žena. Ovo pitanje zahteva dalju javnu diskusiju kako bi se razjasnili mehanizmi vrednovanja kućnog rada i istovremeno promovisala ravnopravna raspodela obaveza.

P1. Stavovi o rodnoj ravnopravnosti¹²

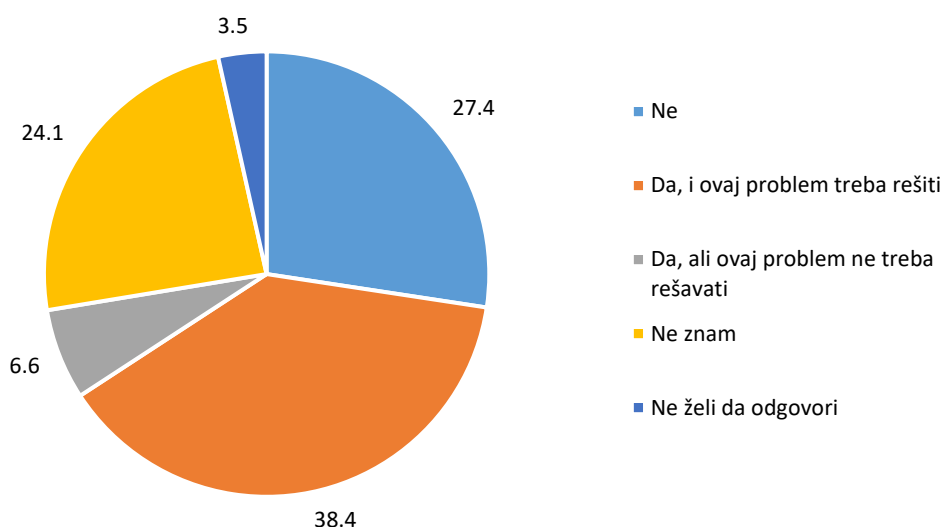

Što se tiče načina na koji su žene predstavljene u medijima, 38,4% ispitanica prepoznaje problem i smatra da ga treba rešiti. Imajući u vidu situaciju u oblasti medijskog izveštavanja

¹² P1. Sada ću Vam pročitati nekoliko tvrdnji i molim Vas da ocenite od 1 do 5 koliko se sa svakom od ovih tvrdnji slažete, pri čemu 1 znači da se uopšte ne slažete, 2 da se uglavnom ne slažete, 3 da se niti slažete, niti ne slažete, 4 da se uglavnom slažete i 5 da se u potpunosti slažete.

u Srbiji, ovaj procena žena očigledno prepoznaje problem stereotipnih prikaza žena u medijima, gde su one često svedene na objekte ili prikazane kroz tradicionalne uloge (npr. kao majke, domaćice ili seksualne objekte). Međutim, 27,4% smatra da problem ne postoji, dok značajan deo (24,1%) nije siguran ili ne zna odgovor na ovo pitanje. Tako preko polovine ispitanica (51,5%) name svest o suptilnim oblicima diskriminacije i stereotipizaciji koja je prisutna u medijima. Manji procenat (6,6%) veruje da problem postoji, ali da ga nije potrebno rešavati. Ovo može biti posledica normalizacije stereotipa u društvu ili percepcije da mediji ne igraju ključnu ulogu u oblikovanju društvenih stavova.

P4. Da li mislite da postoji problem sa načinom na koji su žene predstavljene u medijima i reklamama u Srbiji?

Velika većina ispitanica (76,6%) smatra da žene troše više vremena na poslove koji se odnose na brigu o članovima domaćinstva. Samo 17,3% veruje da muškarci i žene podjednako učestvuju u obavljanju kućnih poslova i brizi o članovima domaćinstva, što ukazuje na retke primere progresivnih praksi u domaćinstvima. Takođe, neznan procenat (1,2%) smatra da muškarci provode više vremena od žena u obavljanju kućnih poslova, a ova percepcija je gotovo nepostojeća, što potvrđuje rodne stereotipe o ženama kao primarnim negovateljicama i domaćicama. Navedeni podaci jasno ukazuju na postojanje tradicionalnih rodni uloga u domaćinstvu i na nesrazmeran teret koji žene nose u svakodnevnom životu, a za koji velika većina ispitanica smatra da treba da bude neplaćen (52,1%).

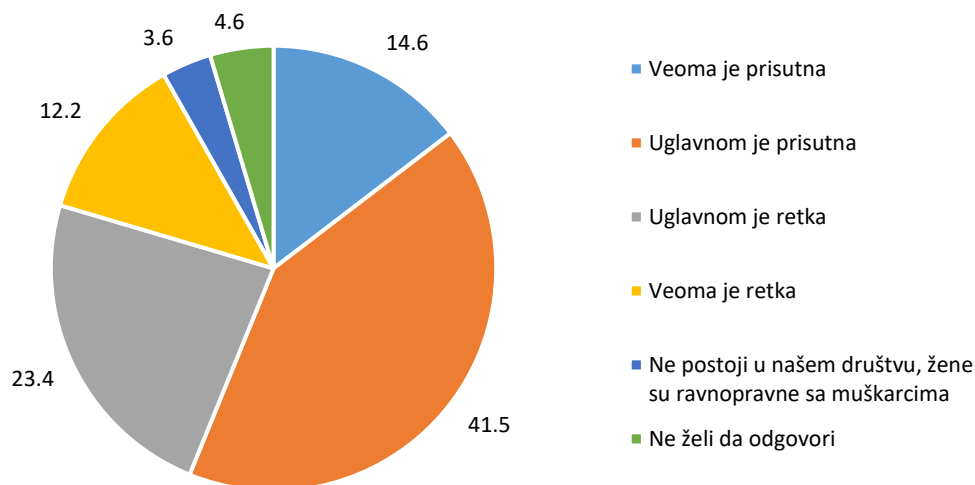
P5. Koja od sledećih tvrdnji, koja se odnosi na podelu kućnih poslova i brizi o članovima domaćinstva, po Vašem mišljenju, najbolje opisuje današnju situaciju?

IV. Percepcija izloženosti diskriminaciji

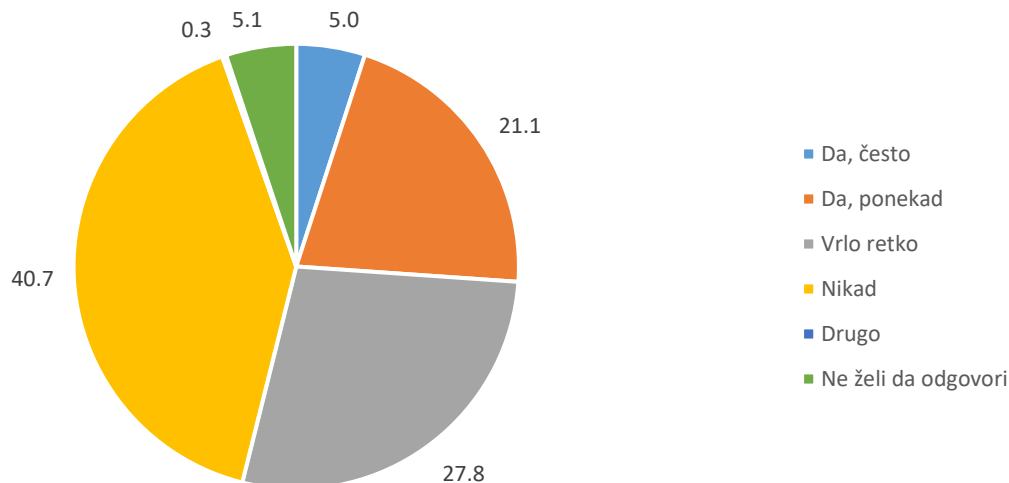
Analiza rezultata istraživanja pruža uvid u percepciju diskriminacije prema ženama u društvu. Više od polovine ispitanica (56,1%) prepoznaje značajnu prisutnost diskriminacije prema ženama u društvu. Od toga broja, 14,6% veruje da je “veoma prisutna”, a 41,5% da je “uglavnom prisutna”. Ovaj podatak ukazuje na široko rasprostranjeno osećanje nejednakosti i svest o društvenim preprekama s kojima se žene suočavaju. Nasuprot tome, 35,6% ispitanica smatra da je diskriminacija retka, dok samo 3,6% veruje da diskriminacija ne postoji i da su žene ravnopravne. Ovi podaci ukazuju na to da više od polovine žena oseća prisutnost diskriminacije u svakodnevnom životu. Istovremeno, kada se uporede podaci iz istraživanja o percepciji građana i građanki o diskriminaciji u Srbiji iz decembra 2023. godine, uočava se da značajno veći procenat smatra da je diskriminacija zastupljena (70%) - 20% veoma i 50% uglavnom zastupljena - u Srbiji. Teško je objasniti ove rezultate bez dodatnih podataka, ali bi oni mogli ukazati na činjenicu da žene imaju viši prag tolerancije na diskriminaciju jer su izložene specifičnim oblicima rodne diskriminacije i često je normalizuju u svakodnevnom životu (npr. manjak uvažavanja na radnom mestu ili kod kuće).

D1. Koliko je, po Vama, diskriminacija prema ženama prisutna u našem društvu?

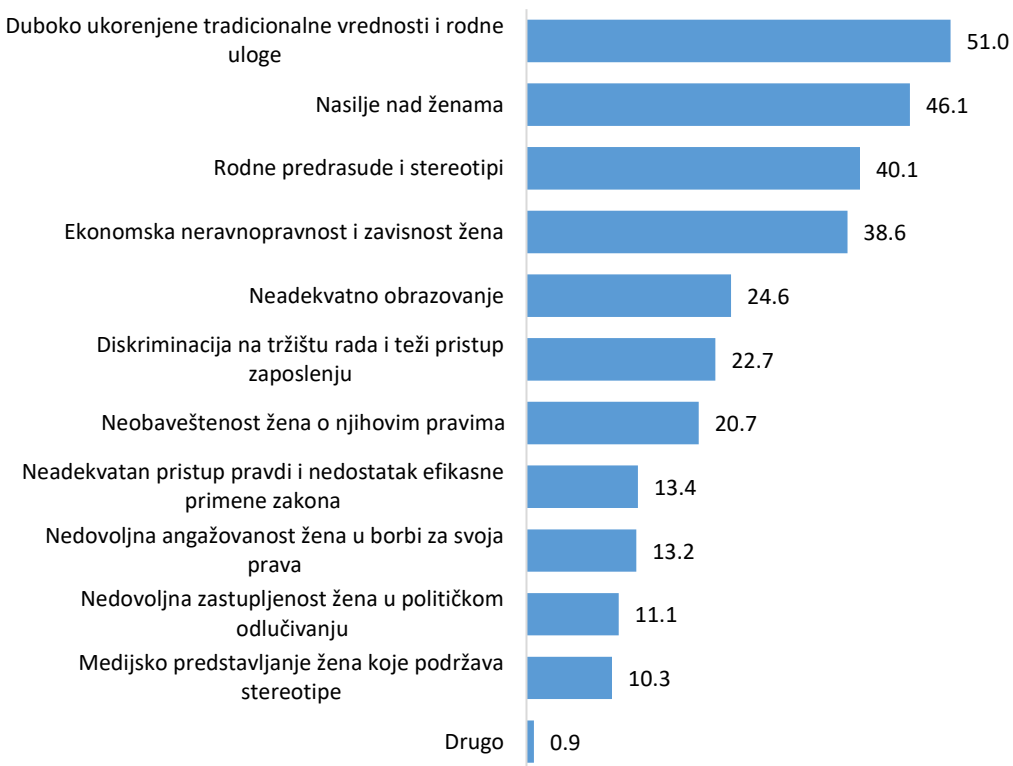
Na pitanje o percepciji ličnog doživljaja diskriminacije, 5% ispitanica navodi da se često oseća diskriminisano zbog svog pola, dok 21,1% kaže da se ponekad oseća diskriminisano. Vrlo retko se oseća diskriminisano 27,8% ispitanica. Istovremeno 40,7% navodi da se nikad ne oseća diskriminisano. Nešto više od 5% nije želelo da odgovori na ovo pitanje. Ukupno,

26,1% žena često ili ponekad oseća diskriminaciju, dok većina (68,5%) retko ili nikad ne oseća ličnu diskriminaciju. Razlika u odgovorima između prisutnosti opšte društvene diskriminacije i ličnog doživljaja diskriminacije može ukazivati na njenu normalizaciju, gde žene ne prepoznaju diskriminaciju u svakodnevnim situacijama i ličnim odnosima.

Kada je reč o faktorima koji najviše doprinose diskriminaciji žena, tradicionalne vrednosti i rodne uloge izdvojene su kao ključni faktor od strane polovine ispitanica (51%). Tradicionalne norme i stereotipi definišu rodne uloge žena kao isključivo vezane za domaćinstvo, majčinstvo ili podršku muškarcima. Najčešće prepoznati stereotipi prepoznati od strane ispitanica uključuju stav da su kućni poslovi “ženska odgovornost” (23,5%) i percepciju žena kao zavisnih od muškaraca (16,2%). Nasilje nad ženama navodi 46,1% ispitanica, dok rodne predrasude i stereotipe prepoznaje 40,1%. Ekonomska neravnopravnost je takođe značajan faktor, prema mišljenju 38,6% učesnica istraživanja. Posebno je interesantan podatak da jedna četvrtina ispitanica naglašava da faktor koji najviše doprinosi diskriminaciji žena jeste neadekvatno obrazovanje (24,6%), dok nešto više od jedne petine razlog vidi u diskriminaciji na tržištu rada (22,7%) i neobaveštenosti žena o njihovim pravima (20,7%). Rezultati jasno ukazuju na multidimenzionalnu prirodu diskriminacije prema ženama, koja proizilazi iz tradicionalnih normi, nasilja, ekonomske neravnopravnosti i nedovoljne informisanosti.

D2. Koji faktori, po Vašem mišljenju, najviše doprinose diskriminaciji žena i njihovom nepovoljnijem položaju u društvu?

Ispitanicama je postavljeno i pitanje koje se odnosi na rodne stereotipe koji dovode do diskriminacije prema ženama. Ispitanice najviše smatraju da je posebno štetan stereotip da su kućni poslovi isključivo ženska odgovornost (23,5%), koji direktno perpetuira rodnu neravnopravnost jer nameće ženama disproporcionalno veći teret neplaćenog rada. U kombinaciji sa profesionalnim obavezama, ova percepcija dovodi do preopterećenja žena i njihovog ograničenog napredovanja u karijeri. Takođe, 16,2% ispitanica prepoznaje značaj stereotipa koji se odnosi na zavisnost žena od muškaraca. Ovaj stereotip je posebno opasan jer uključuje manji ekonomski i politički uticaj žena i dodatno ohrabruje kontrolu i nasilje u partnerskim odnosima. Potom ispitanice prepoznaju stereotip da su žene i devojčice poslušne (15,9%), koji ograničava autonomiju žena i njihovu ulogu u donošenju odluka u porodici i društvu. On posebno pogađa devojčice, koje od ranog uzrasta uče da budu “poslušne” umesto da razvijaju kritičko razmišljanje i liderstvo. Konačno, ispitanice priznaju štetnost stereotipa da žene izražavaju osećanja i da su suviše emotivne i nestabilne (12%), a koji odatno otežava ženama pristup rukovodećim pozicijama, jer se percipiraju kao “manje racionalne” ili “manje sposobne da se nose sa pritiskom.” Ostali stereotipi su prepoznati kao manje značajni, odnosno ispitanice najmanje smatraju da su štetni stereotipi koji podržavaju da su žene neodlučne (4,6%) i da je ženama uvek materinstvo prioritet (5%). I ovi podaci su

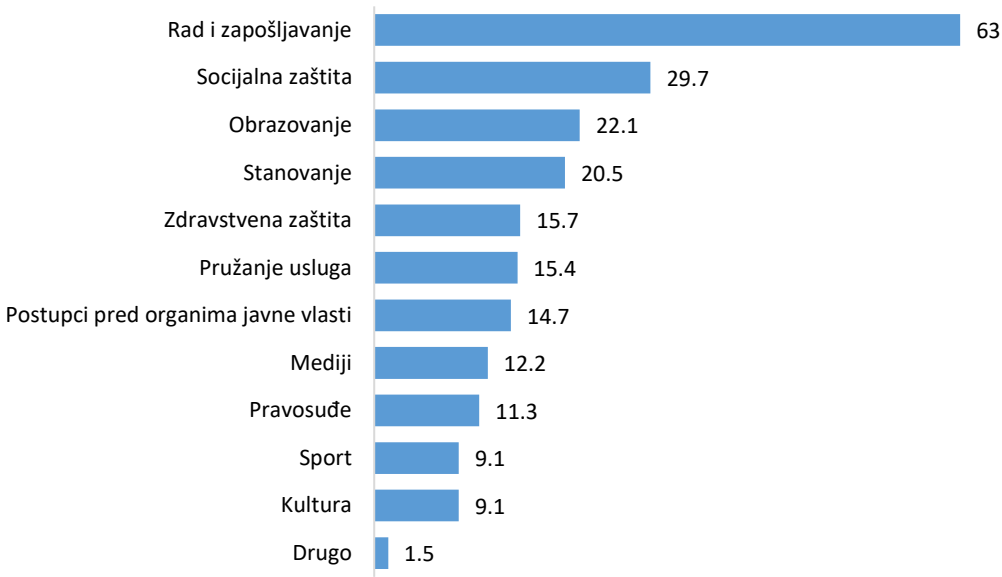
značajni za analizu jer stereotip da je ženama materinstvo “prirodni prioritet” često nije percipiran kao štetan jer je duboko ukorenjen u društvenim vrednostima i kulturama koje glorifikuju ulogu žene kao majke. On se često predstavlja kao “pozitivna osobina” žene, što otežava njegovu identifikaciju kao prepreku ili uzrok diskriminacije. Takođe, žene su često naučene da preispituju svoje odluke, oslanjaju se na mišljenja drugih i budu oprezne, što doprinosi normalizaciji stereotipa o neodlučnosti. On zato nije prepoznat kao štetan jer se mnoge žene identifikuju sa ovim obrascem ponašanja, ne videći ga kao društveni konstrukt koji ograničava njihovu autonomiju i kompetentnost.

D3. U našem društvu postoji mnogo rodni stereotipa koji označavaju krute, otporne na promene, pojednostavljene predstave i verovanja o ženama. Molim Vas da navedete koji od rodni stereotipa, po Vama, najviše uzrokuje diskriminaciju prema ženama:

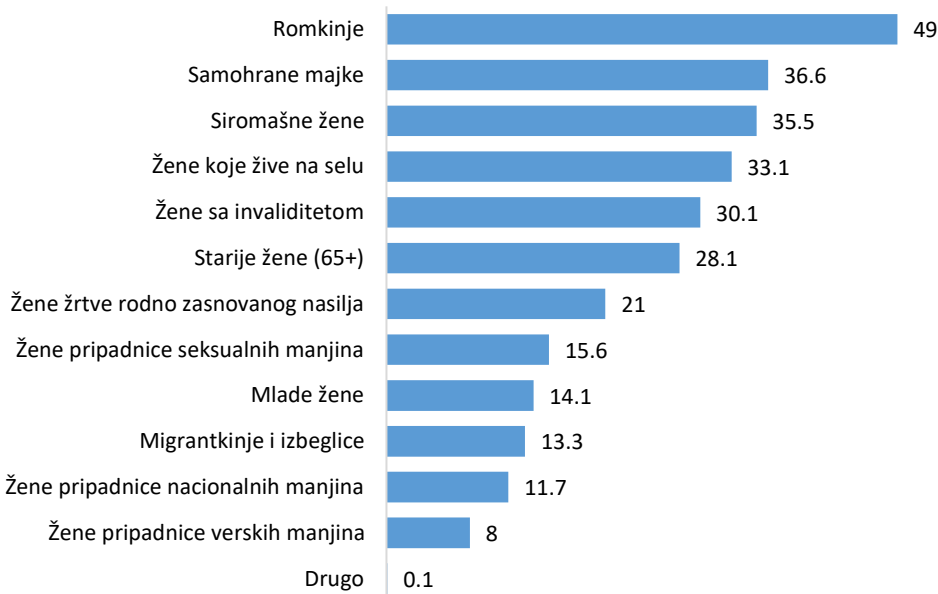
Oblast u kojoj žene najčešće doživljavaju diskriminaciju je, po oceni ispitanica, rad i zapošljavanje (63%). Socijalna zaštita (29,7%), obrazovanje (22,1%) i stanovanje (20,5%) su naredne oblasti po učestalosti. Zdravstvena zaštita i pružanje usluga takođe su identifikovane kao oblasti diskriminacije od strane skoro jedne sedmine ispitanica (15,7%). Rezultati istraživanja ukazuju na složenost diskriminacije prema ženama u različitim oblastima života, pri čemu su rad i zapošljavanje najkritičniji. Isto tako, rezultati pokazuju da diskriminacija prema ženama pogađa ključne aspekte njihovog života – od zapošljavanja i obrazovanja do socijalne zaštite i zdravlja.

D4. U kojim oblastima su žene najčešće izložene diskriminaciji?

Polovina ispitanica identifikuje Romkinje kao grupu žena koja je u najvećem riziku od diskriminacije (49%). Samohrane majke navodi 36,6% ispitanica, dok su siromašne žene i beskućnice prepoznate od strane 35,5%. Žene sa sela (33,1%), žene sa invaliditetom (30,1%) i starije žene (28,1%) takođe su označene kao posebno ranjive grupe. Najmanje se izdvajaju žene pripadnice verskih (8%) i nacionalnih manjina (11,7%), kao i migrantkinje i izbeglice (13,3 %). Rezultati istraživanja ističu složenost diskriminacije koja pogađa žene iz različitih socijalnih i demografskih kategorija. Istovremeno, žene iz verskih i nacionalnih manjina, kao i migrantkinje, percipiraju se kao manje ugrožene, što može ukazivati na nedostatak svesti o specifičnim izazovima sa kojima se suočavaju.

D6. Koje grupe žene su, po Vama, u najvećoj meri izložene diskriminaciji?

V. Oblast u kojoj se diskriminacija ispoljava

U upitniku su identifikovane oblasti u kojima često dolazi do diskriminacije i ponuđeni odgovori koji najčešće reflektuju uzroke koje do nje dovode. Ovo je omogućilo preciznije uvide u razloge koji po oceni ispitanica dovode do diskriminacije u toj konkretnoj oblasti.

Prva navedena oblast je oblasti rada i zapošljavanja. Ispitanice smatraju da razloge treba tražiti u predrasudama poslodavaca o sposobnostima žena (42,7%), društvenom pritisku da se prioritizuje porodica nad karijerom (38,4%), kao i stereotipima o “muškim” i “ženskim” poslovima (36,7%). Nedostatak zaštite trudnica i majki na radu ističe 32,9% učesnica, što ukazuje na potrebu za boljim zakonodavnim okvirima i praksama koje podržavaju žene u radnom okruženju. Žene koje planiraju ili imaju decu često se suočavaju sa diskriminacijom, uključujući smanjenje plata, uskraćivanje promocija ili gubitak posla. Posebno zabrinjava nalaz da čak 30.5% ispitanica kao razlog navodi i toleranciju seksualnog uznemiravanja na radnom mestu. Istovremeno, iznenađuje stav da se na poslednjem mestu nalazi nepristupačnost usluga u zajednici, uključujući dostupnost vrtića (14%), ali ovaj podatak može ukazivati na to da žene često oslanjaju na neformalnu pomoć porodice, što zamagljuje potrebu za boljim uslugama poput vrtića i dnevnih centara za decu.

Diskriminacija žena u oblasti rada i zapošljavanja nije samo rezultat izolovanih pojedinačnih slučajeva, već duboko ukorenjenih sistemskih i kulturnih prepreka. Kombinacija rodni stereotipa, socijalnih očekivanja i neadekvatnih pravnih mehanizama stvara složene barijere koje ograničavaju profesionalne mogućnosti žena. Rezultati istraživanja ukazuju na više ključnih dimenzija problema koje zahtevaju hitnu pažnju, a to je sistemski uticaj rodni stereotipa, profesionalni i porodični pritisak, nedovoljna zaštita trudnica i majki, seksualno uznemiravanje i strukturna podrška za balansiranje porodičnog i profesionalnog života.

Takođe, istraživanje je pokazalo da najveći broj ispitanica smatra da su diskriminaciji u oblasti rada i zapošljavanja najčešće izložene žene starije od 50 godina, devojke do 30 godina, neobrazovane, samohrane majke, majke sa malom decom, žene sa invaliditetom i Romkinje.

D8. Prema izveštajima Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, žene su najčešće izložene diskriminaciji u oblasti rada i zapošljavanja. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci diskriminacije žena u oblasti rada i zapošljavanja?

Rezultati istraživanja ukazuju da 43,5% ispitanica ističe da se žene koje žele da postanu preduzetnice suočavaju sa značajnim teretom neplaćenog rada kod kuće, uključujući brigu o deci i kućnim poslovima. Predrasude o sposobnosti žena da vode poslovanje prepoznaje 42,7% ispitanica, što ukazuje na značajan uticaj stereotipa na preduzetničke aktivnosti žena. Izostanak podrške tokom trudnoće i nakon porođaja navodi 37,4% ispitanica, dok 28,5% smatra da je otežan pristup finansijskim resursima i kreditima takođe značajan problem.

Nedovoljnu podršku državnih institucija ističe 28,3% ispitanica. Rezultati istraživanja pokazuju da diskriminacija i izazovi sa kojima se žene suočavaju u preduzetništvu nisu samo odraz individualnih prepreka, već ukazuju na dublje društvene, ekonomske i institucionalne nejednakosti koje ograničavaju njihov potencijal.

D10. Ukoliko žene reše da započnu sopstveni biznis, takođe se suočavaju sa brojnim izazovima i problemima. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci diskriminacije žena u ovoj oblasti?

U oblasti obrazovanja, kao glavni uzrok diskriminacije prepoznaje se siromaštvo koje dovodi do napuštanja škole (48,3% ispitanica). Život u ruralnom području i udaljenost škola navodi 39 % ispitanica, što ukazuje na stav da devojčice iz ruralnih područja imaju otežan pristup školama zbog udaljenosti, nedostatka prevoza ili loše infrastrukture. Nerazumevanje roditelja da je obrazovanje važno za žene ističe 36,9% ispitanica, što može biti rezultat rodnih normi koje obrazovanje devojčica posmatraju kao manje važne od njihove buduće uloge majke ili supruge. Istovremeno, 36,1% ispitanica, kao faktor koji sprečava devojčice da se školuju, navodi brigu o drugim članovima porodice. Ukorenjeni stereotipi o "muškim" i "ženskim" predmetima predstavljaju problem za 23,5% ispitanica. Ove predrasude odvrćaju devojčice od STEM oblasti (nauka, tehnologija, inženjering, matematika) i ograničavaju njihovu prisutnost u sektorima koji nude više prilike za karijerni razvoj i finansijsku stabilnost. Ovaj problem dodatno perpetuiraju nastavne prakse i materijali sa rodnim stereotipima, koje je 7,5% ispitanica prepoznalo kao uzrok diskriminacije, kao i

nejednaka očekivanja nastavnika od dečaka i devojčica (po 14,8%). Rezultati ukazuju na snažnu međusobnu povezanost ovih faktora. Siromaštvo otežava obrazovanje, posebno u ruralnim područjima gde su škole udaljene ili nepristupačne. Istovremeno, tradicionalne norme i očekivanja porodice dodatno ograničavaju mogućnosti devojčica, čime se stvara začarani krug nejednakosti. Ova složenost problema zahteva holistički pristup, ali rezultati jasno ukazuju da diskriminacija u obrazovanju nije izolovan problem, već deo šireg društvenog konteksta.

Ispitanice ističu da su u oblasti obrazovanja diskriminaciji najčešće izložene Romkinje, devojčice iz siromašnih porodica, devojčice iz ruralnih krajeva, devojčice sa invaliditetom, kao i devojčice iz neobrazovanih porodica.

D11. Žene i devojčice su često izložene i diskriminaciji u oblasti obrazovanja. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci diskriminacije devojčica i žena u obrazovanju?

Ispitanice najčešće navode nedovoljnu informisanost o pravima kao uzrok diskriminacije pred organima javne vlasti (41,5%). Nešto manji broj navodi stereotipe i predrasude službenika (34%), dok 31,5% smatra da službenici nejednako postupaju prema ženama. Nedovoljnu zastupljenost žena u organima javne vlasti ističe 31,2% ispitanica, neprilagođeno radno vreme 27,2%, a nedostatak rodne senzibilisanosti među zaposlenima

(23,3%). Istovremeno, digitalizacija u radu organa javne vlasti najmanje se percipira kao razlog za diskriminaciju (6,5 %), iako digitalizacija nije rodno neutralna, a društvene i rodne norme i duboko ukorenjeni rodni stereotipi sprečavaju žene i devojčice da iskoriste bezbroj mogućnosti koje nude digitalne tehnologije za lično i profesionalno napredovanje.¹³ Diskriminacija žena u postupcima pred organima javne vlasti ukazuje na duboko ukorenjene izazove u institucionalnom sistemu. Rezultati pokazuju da diskriminacija žena u javnim institucijama proizilazi iz kombinacije institucionalnih i individualnih faktora. Nedostatak informacija, stereotipi službenika i neadekvatne procedure dodatno marginalizuju žene, posebno one iz ranjivih grupa. Naročito je značajno da se digitalizacija, koja može doprineti inkluzivnosti, retko prepoznaje kao alat za smanjenje diskriminacije.

D13. U postupcima pred organima javne vlasti, takođe može doći do diskriminacije. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci diskriminacije žena u postupanju organa javne vlasti?

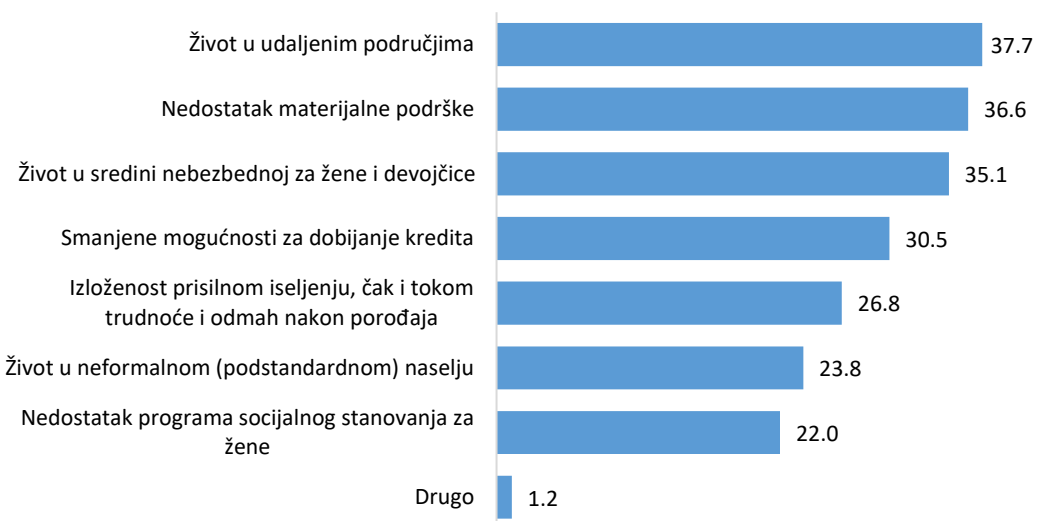
Stanovanje takođe predstavlja oblast u kojoj može doći do diskriminacije i koje je izričito priznato izmenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije iz 2021. godine. Tako kao glavni uzrok diskriminacije u stanovanju ispitanice prepoznaju život u udaljenim područjima (37,7% ispitanica). Život u lošim higijenskim uslovima navodi 36,6% ispitanica, dok 35,1% ističe život u nebezbednoj sredini za žene i devojčice. Smanjene mogućnosti za dobijanje kredita predstavlja problem za 30,5% ispitanica, a izloženost prinudnom iseljenju 26,8%. Ovi podaci ukazuju na to da su ekonomski uslovi i bezbednost ključni faktori koji utiču na kvalitet stanovanja žena. Istovremeno, ispitanice najmanje prepoznaju nedostatak programa socijalnog stanovanja za žene kao razlog diskriminacije (22 %). Rezultati ukazuju na

¹³ Videti, na primer, UNDP; Gender Equality in Digitalization, Key issues for programming, 2021, dostupno na https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/kg/gender_equality_in_digitalization.pdf.

višestruke prepreke koje žene u Srbiji doživljavaju u oblasti stanovanja, od fizičke izolacije i loših higijenskih uslova do ekonomske nesigurnosti i prisilnog iseljenja. Ove prepreke su posebno izražene kod žena iz marginalizovanih grupa, poput Romkinja, samohranih majki i žena sa invaliditetom. Problemi u oblasti stanovanja ne utiču samo na kvalitet života već dodatno doprinose njihovoj društvenoj i ekonomskoj isključenosti.

Ispitanice navode da su diskriminaciji u oblasti stanovanja najčešće izložene beskućnice, devojčice i devojke, siromašne žene, majke sa malom decom, kao i Romkinje.

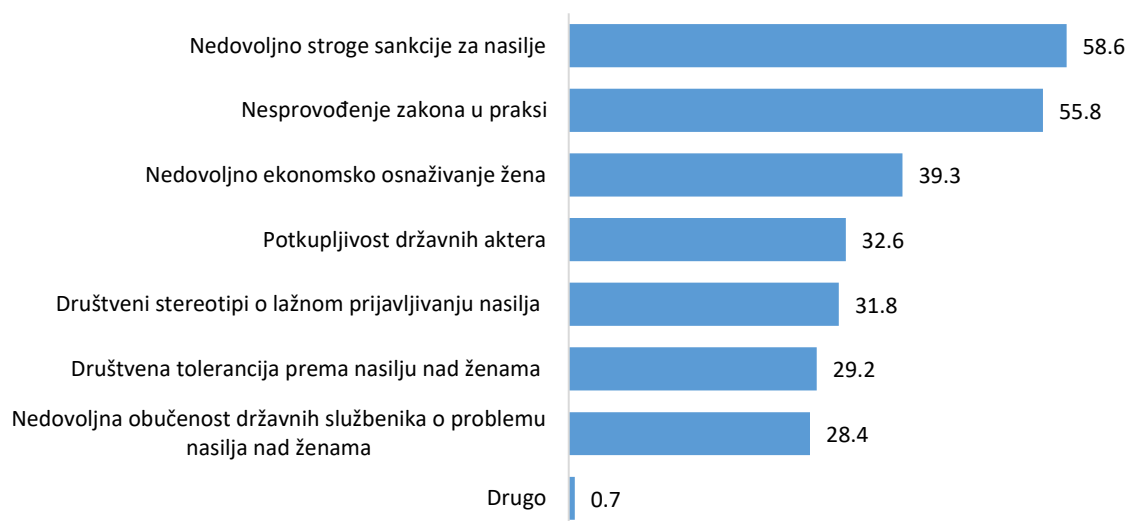
D14. Diskriminacija u oblasti stanovanja takođe može biti oblast u kojoj su žene, posebno žene iz ranjivih grupa, izložene diskriminaciji. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci diskriminacije žena u oblasti stanovanja?

Ispitanicima je postavljeno i pitanje koje se odnosi na okolnosti koje dovode do neadekvatnog odgovora države i izloženosti žena rizicima od nasilja. Kao glavni problem u odgovoru na nasilje prepoznaju se nedovoljno stroge sankcije za nasilnike (58,6%) i nesprovođenje zakona u praksi (55,8%), što ukazuje na manjkavosti u pravosudnom sistemu, ali i slanje poruke da nasilje nad ženama nije ozbiljan društveni problem. Istovremeno, ovaj podatak ukazuje na to da žene ne dobijaju zaštitu na način koji bi trebalo da garantuju postojeći zakoni. Nedovoljno ekonomsko osnaživanje žena ističe 39,3% ispitanica, što je važan podatak jer ekonomski zavisne žene često nemaju mogućnost da napuste nasilne odnose jer nemaju finansijske resurse za samostalan život. Takođe, jedna trećina ispitanica (32,6%) smatra da je potkupljivost državnih aktera problem. Treba naglasiti da percepcija da je pravosudni sistem podložan korupciji smanjuje poverenje žena u institucije i odvraća ih od traženja pravde. Društvene stereotipe o lažnom prijavljivanju

nasilja navodi 31,8% ispitanica. Duboko ukorenjeni stereotipi o ženama koje “lažno prijavljuju nasilje” podstiču nepoverenje prema žrtvama. Istovremeno, treba naglasiti da su svi ponuđeni odgovori imali najmanje 28,4%, a da se nedovoljna obučenosť državnih službenika o problemu nasilja nad ženama i društvena tolerancija prema nasilju nad ženama dobili ispod 30%, odnosno najmanje su zastupljeni među odgovorima. Ipak, ne treba zanemariti činjenicu da skoro jedna trećina ispitanica smatra da državni službenici nisu dovoljno obučeni da prepoznaju i adekvatno reaguju na slućajeve nasilja. Rezultati istraživanja ukazuju na to da neadekvatan odgovor države na nasilje prema ženama proizilazi iz kombinacije institucionalnih slabosti, društvenih stereotipa i nedostatka ekonomskih resursa. Nedovoljno stroge kazne za nasilnike, nesprovođenje zakona i ekonomska zavisnost žena su među najvažnijim faktorima koji doprinose zadržavanju žena u nasilnim situacijama.

D16. Nasilje prema ženama predstavlja veliki problem sa kojim se društvo suoćava. Kojе su, po Vašem mišljenju, najćešće okolnosti koje dovode do neadekvatnog odgovora države i izloženosti žena rizicima od nasilja:

U oblati zdravstva, gotovo polovina ispitanica (46%) ukazuje na to da zdravstvene usluge ne zadovoljavaju osnovne standarde kvaliteta, što uključuje zastarele metode i opremu. Duge liste čekanja za specijalističke preglede navodi 45,7% ispitanica. Ovaj izazov pogađa žene koje traže specijalizovane usluge, poput reproduktivnog zdravlja, što može dovesti do odlaganja dijagnoza i tretmana. Nedostatak resursa u zdravstvenim ustanovama ističe (36,6%), što uključuje manjak lekova, medicinskih sredstava i osoblja, a to opet direktno utiče na kvalitet pruženih usluga. Neadekvatno postupanje tokom porođaja koje se može tretirati kao akušersko nasilje predstavlja problem za gotovo svaku treću ispitanicu (30,4%), kao i geografska udaljenost zdravstvenih ustanova (29,8%), koja posebno pogađa žene u ruralnim područjima. Jedna petina žena ukazuje na problem nedovoljne brige o

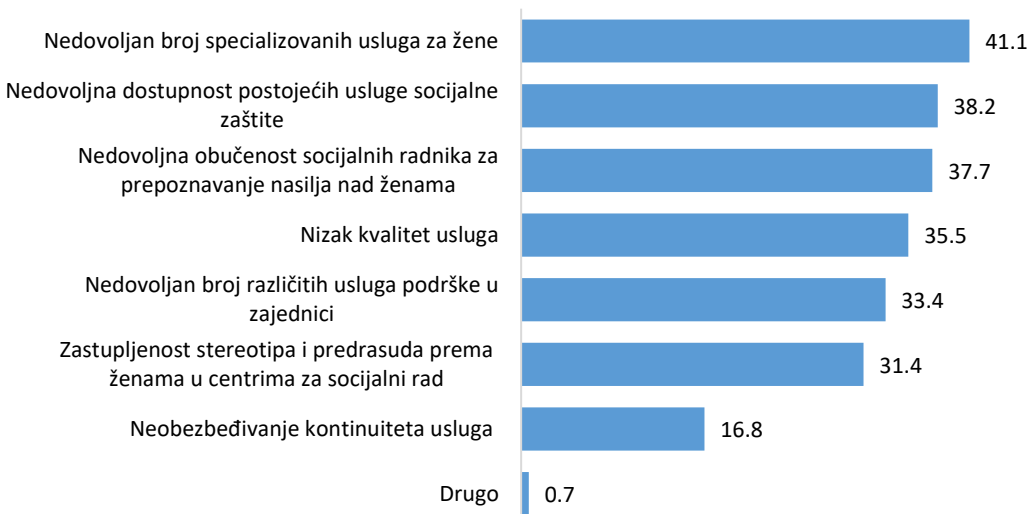
reproduktivnom zdravlju žena (28,6%) i nefleksibilno radno vreme zdravstvenih službi (25,4%), dok jedna petina učesnica u istraživanju smatra da izazov predstavlja nedovoljna obučenost zdravstvenih radnika o poštovanju prava žena (19,5 %). Rezultati mogu ukazivati na značajne sistemske nedostatke u oblasti zdravstvene zaštite, koji disproportionalno pogađaju žene. Nedovoljna pažnja reproduktivnom zdravlju, geografske prepreke i loš kvalitet usluga mogu dodatno marginalizovati žene, posebno one iz ruralnih i siromašnih zajednica. Ovi izazovi ne utiču samo na zdravstveno stanje žena, već i na njihovu ukupnu dobrobit i sposobnost da ostvare prava na ravnopravnu i dostojanstvenu zdravstvenu zaštitu.

D18. Diskriminacija u oblasti pružanja zdravstvene zaštite takođe je veoma važna oblast u kojoj se može ispoljiti diskriminacija prema ženama. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci diskriminacije žena u oblasti zdravstvene zaštite?

Nedovoljan broj specijalizovanih usluga za žene predstavlja glavnu prepreku u ostvarivanju rodne ravnopravnosti u oblasti socijalne zaštite prema oceni ispitanica (41,1%). Potom se navodi nedovoljna dostupnost postojećih usluga (38,2%) i nedovoljna obučenost za prepoznavanje nasilja (37,7%). Nizak kvalitet usluga predstavlja problem za 35,5% ispitanica, a nedovoljan broj usluga podrške u zajednici za 33,4%. Istovremeno, jedna trećina ispitanica navodi da problem predstavlja zastupljenost stereotipa i predrasuda prema ženama u centrima za socijalni rad (31,4%). Rezultati ukazuju na moguće nedostatke u sistemu socijalne zaštite koji disproportionalno pogađaju žene. Nedostatak specijalizovanih usluga, ograničena dostupnost postojećih programa i predrasude u radu socijalnih službi dodatno marginalizuju žene, naročito one iz ranjivih grupa.

D19. Socijalna zaštita osigurava blagostanje i dobrobit građana i građanki i zato je posebno važna za žene. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci diskriminacije žena u oblasti socijalne zaštite?

Pristup pravosuđu predstavlja jednu od nedovoljno istraženih, ali posebno značajnih oblasti za ostvarenje rodne ravnopravnosti i uživanje ljudskih prava. Posebno zabrinjava podatak da jedna četvrtina ispitanica (49,9 %) navodi visoke troškove sudskih postupaka kao glavnu prepreku u pristupu pravdi. Nedostatak informacija o pravima navodi 35,6% ispitanica, dok 35,2% ističe neefikasan sistem besplatne pravne pomoći. Komplikovane i dugotrajne procedure predstavljaju problem za 33,5% ispitanica, a strah od stigmatizacije za 24,8%. Ovi podaci ukazuju na to da finansijske barijere i nedostatak informacija značajno otežavaju ženama pristup pravnom sistemu, ali i strah od stigmatizacije u porodici i zajednici zbog pokretanja sudskog postupka, koji je prisutan kod svake četvrte ispitanice i predstavlja ozbiljnu barijeru u prijavljivanju slučajeva nasilja i diskriminacije. Ovaj podatak treba posmatrati u kontekstu percepcije da su rodni stereotipi među nosiocima pravosudne funkcije takođe značajno prisutni, što ocenjuje svaka četvrta ispitanica (24,1%). Konačno, fizička nepristupačnost objekata i geografska udaljenost organa pravosuđa od mesta stanovanja predstavlja izazov za svaku petu ispitanicu. Zanimljivo je uočiti i da pored brojnih istraživanja koja ukazuju na nepoverenje građana u pravosuđe, ovo istraživanje pokazuje da nepoverenje predstavlja prepreku za ostvarivanje rodne ravnopravnosti za svega 16,3% ispitanica. Rezultati istraživanja ukazuju na to da žene u Srbiji nailaze na brojne prepreke u pristupu pravdi, uključujući finansijske barijere, složenost pravnih procedura i društvene

predrasude. Ovi izazovi ne samo da otežavaju ostvarivanje prava, već i produbljuju rodne nejednakosti u pravosudnom sistemu.

D20. Pristup pravosuđu jedno je od ključnih principa koji omogućava adekvatnu pravnu zaštitu žena, ali je njima pristup često otežan. Prema Vašem iskustvu, šta su glavni uzroci koji dovode do diskriminacije žena u pristupu pravdi?

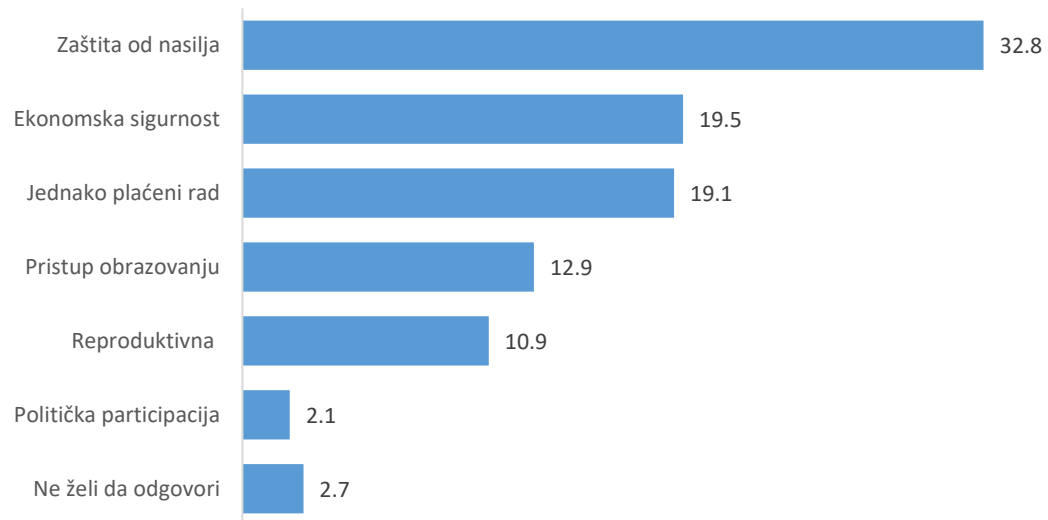
Po oceni ispitanica, glavni uzrok rodne diskriminacije u sportu predstavlja nedovoljno finansiranje ženskih sportskih klubova (40,6%), kao i stereotipi o “muškim” i “ženskim” sportovima (38,8%). Istovremeno, 34,8% ispitanica smatra da razloge treba tražiti u nejednakim zaradama sportistkinja. Mala zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama u sportu predstavlja problem za 29,2% ispitanica, a nedovoljna medijska pokrivenost ženskog sporta za 29,1%. Takođe, svaka četvrta ispitanica navodi da razloge treba tražiti u nedostatku programa za podsticanje učešća devojčica u sportu od ranog uzrasta (24,9 %), dok gotovo svaka peta ispitanica smatra da problem predstavlja seksualno uznemiravanje i zlostavljanje u sportu (17,9%). Ovi nalazi ukazuju na prisutnost rodne neravnopravnosti i stereotipa u sektoru sporta i potrebi za uvođenjem mera kako bi se uklonile barijere u ostvarivanju rodne ravnopravnosti u sportu.

D21. Kada se radi o sportu, koje su, po Vama, najčešće okolnosti koje dovode do diskriminacije žena u ovoj oblasti?

Kada je reč o prioritetima u oblasti prava, zaštita od nasilja izdvojila se kao najvažnija oblast (32,8%). Visoki prioritet dat zaštiti od nasilja odražava ozbiljnost ovog problema u društvu i percepciju žena da su nedovoljno zaštićene od rodno zasnovanog nasilja. Potom slede ekonomska sigurnost (19,5%) i jednako plaćeni rad (19,1%), što ukazuje da su ekonomska prava visoko na listi prioriteta, ukazujući na svest o značaju finansijske nezavisnosti za ostvarenje drugih prava. Pristup obrazovanju smatra najvažnijim 12,9% ispitanica, dok reproduktivna prava ističe 10,9%. Političku participaciju kao prioritet navodi svega 2,1% ispitanica. Ovi rezultati sugerišu da su bezbednost i ekonomska stabilnost ključni prioriteti za žene u Srbiji, dok politička participacija koja je ženama značajna sa stanovišta borbe za svoja prava i vidljivost njihovih problema, ostaje potpuno zanemarena. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za balansiranim pristupom koji adresira hitne probleme, poput nasilja, ali i gradi dugoročnu infrastrukturu za rodnu ravnopravnost kroz edukaciju, političku participaciju i osnaživanje žena u svim sferama života.

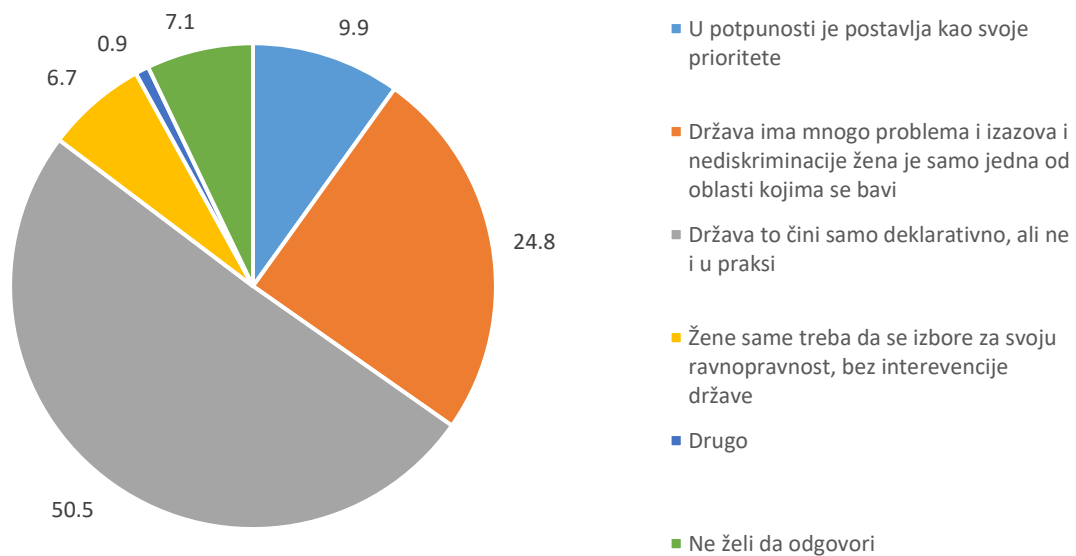
D23. Koje grupa prava smatrate najvažnijima?

V. Unapređenje rodne ravnopravnosti

Kada je u pitanju percepcija napora države u borbi protiv diskriminacije, polovina ispitanica (50,5%) smatra da država deluje samo deklarativno u ovoj oblasti i ovo predstavlja izuzetno značajan podatak. Tek svaka deseta ispitanica (9,9%) veruje da država u potpunosti postavlja borbu protiv diskriminacije kao prioritet, dok svaka četvrta ispitanica (24,8%) smatra da je to jedna od mnogih oblasti kojima se država bavi. Manji procenat ispitanica (6,7%) je mišljenja da žene same treba da se izbore za ravnopravnost bez državne intervencije. Ovi nalazi ukazuju na nezadovoljstvo ispitanica efikasnošću državnih mera i ukazuju na potrebu za konkretnijim akcijama.

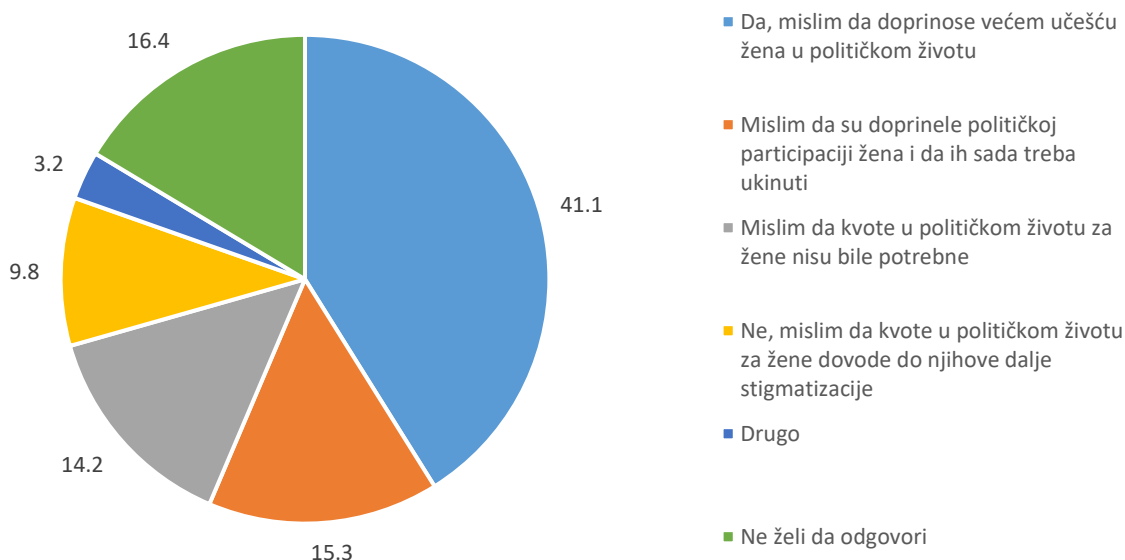
D27. Kako ocenjujete prioritet koji država daje borbi protiv diskriminacije žena?

Učešće žena u političkom i javnom životu je ključno za razvoj pravičnijeg, ravnopravnijeg i demokratskog društva. Osim što doprinosi rodnoj ravnopravnosti, ono omogućava donošenje inkluzivnih i balansiranih odluka, kao i jačanje društvene kohezije i ekonomskog razvoja. Ako žene nemaju adekvatan glas u odlučujućim procesima, njihovi specifični interesi i potrebe mogu biti zanemareni. Političko učešće žena doprinosi donošenju zakona i politika koje bolje reflektuju njihove potrebe, bilo da se radi o zdravlju, obrazovanju, zaštiti od nasilja ili ekonomskim pitanjima. Rezultati su već pokazali da svega 2,1% ispitanica smatra političku participaciju kao ključno pravo za ostvarenje rodne ravnopravnosti. Ipak,

kada se radi o kvotama u oblasti političkog života, najveći procenat ispitanica (41,1%) smatra da su kvote neophodne i da doprinose većem učešću žena u politici. S druge strane, 15,3% veruje da su kvote doprinele povećanju participacije, ali smatra da ih sada treba ukinuti. Istovremeno, 14,2% ispitanica smatra da kvote nisu bile potrebne, a 9,8% da kvote dovode do dalje stigmatizacije žena. Značajan procenat (16,4%) nije želeo da odgovori na ovo pitanje. Ukupno gledano, većina ispitanica (56,4%) podržava ili je podržavala kvote, što ukazuje na svest o važnosti institucionalnih mehanizama za unapređenje rodne ravnopravnosti u političkoj sferi. Ipak, ne treba zanemariti podatak da svaka deseta ispitanica veruje da one doprinose daljoj stigmatizaciji žena. Rezultati ukazuju na polarizovane stavove o kvotama kao mehanizmu rodne ravnopravnosti u političkom životu. Većina ispitanica podržava kvote, prepoznajući ih kao ključni alat za osiguranje vidljivosti i uticaja žena u politici. Međutim, značajan procenat ukazuje na rizike stigmatizacije ili smatra da kvote više nisu potrebne. Ove razlike u percepciji ukazuju na potrebu za daljom promocijom i obrazovanjem o značaju kvota, kako bi se prevazišle predrasude i osigurala ravnopravnost u političkom odlučivanju.

D22. Da li smatrate da su kvote za ostvarenje jednake participacije žena u političkom životu neophodne?

Analiza rezultata pokazuje da ispitanice prepoznaju nekoliko ključnih oblasti kao prioritetne za unapređenje položaja žena u Srbiji. Na prvom mestu, ekonomsko osnaživanje žena istaklo je 53,4% ispitanica kao najvažniji korak. Ovaj podatak ukazuje na svest o značaju finansijske

nezavisnosti i jednakih ekonomskih mogućnosti za žene, što je osnova za ostvarivanje drugih prava i sloboda.

Edukacija o rodnoj ravnopravnosti od najranijeg uzrasta izdvojena je od strane 44,1% ispitanica, što naglašava potrebu za integracijom ovih tema u obrazovni sistem. Rano obrazovanje može doprineti razbijanju rodni stereotipa i promovisanju kulture jednakosti. Pored toga, 42,3% ispitanica smatra da je dosledna primena postojećih zakona i strožije sankcionisanje diskriminacije od suštinskog značaja. Ovo ukazuje na potrebu za efikasnijim pravosudnim sistemom koji će osigurati da se zakoni zaista sprovedu u praksi.

Borba protiv nasilja nad ženama takođe je visoko na listi prioriteta, sa 37% ispitanica koje ističu važnost programa za prevenciju i suzbijanje nasilja. Unapređenje sistema socijalne zaštite za žene smatra ključnim 36% ispitanica, što ukazuje na potrebu za boljom podrškom ženama u ranjivim situacijama i obezbeđivanjem adekvatnih socijalnih usluga.

U sredini liste prioriteta nalazi se podsticanje aktivnog oćinstva, koje je izdvojilo 29% ispitanica. Ovo ukazuje na želju za ravnopravijom podelom porodićnih obaveza i većim uključivanjem muškaraca u brigu o deci i domaćinstvu. Unapređenje zdravstvene zaštite za žene važno je za 26,4% ispitanica, što naglašava potrebu za pristupaćnijim i kvalitetnijim zdravstvenim uslugama specifićnim za žensko zdravlje.

Medijske kampanje za promociju rodne ravnopravnosti (25,4%) i edukacija muškaraca o ovoj temi (24,6%) izdvojila je svaka četvrta ispitanica. Ovo ukazuje na znaćaj podizanja svesti u društvu putem medija i edukativnih programa, kako bi se promenili ukorenjeni stavovi i predrasude. Povećanje zastupljenosti žena na rukovodećim pozicijama smatra vaćnim 23,5% ispitanica, što ističe potrebu za većom participacijom žena u donošenju odluka i liderstvu.

Na nižem mestu po prioritetu, ali i dalje znaćajno, nalazi se osnaćivanje ženskih organizacija civilnog društva, što je vaćno za 22,7% ispitanica. Rodno odgovorno budćetiranje prepoznaje 22,2% ispitanica kao korak koji može doprineti ravnopravijoj raspodeli resursa. Upotrebu rodno senzitivnog jezika u javnoj komunikaciji smatra vaćnim 15,2% ispitanica, što ukazuje na nedovoljnu svest ispitanica o uticaju jezika na formiranje društvenih stavova.

Ovi rezultati ukazuju na to da ispitanice vide ekonomsko osnaćivanje, edukaciju od najranijeg uzrasta i efikasno sprovođenje zakona kao ključne faktore za unapređenje položaja žena. Takođe, naglašena je potreba za borbom protiv nasilja nad ženama i unapređenjem sistema socijalne i zdravstvene zaštite. Medijska promocija i edukacija muškaraca prepoznate su kao znaćajni elementi u promeni društvene svesti i eliminisanju rodni stereotipa.

D28. Šta smatrate najvaćnijim koracima za dalje promovisanje prava žena i rodne ravnopravnosti u Srbiji?

VI. Kvalitativna analiza podatak dobijenih iz fokus grupa

Četiri fokus grupe organizovane su u Beogradu, Kragujevcu, Valjevu i Novom Sadu. Odgovori dobijeni u razgovoru sa učesnicama istraživanja ne razlikuju se značajno s obzirom na mesto na kojem su razgovori obavljani. U svakoj fokus grupi je bilo prisutno od šest do osam žena različite starosne, obrazovne i socijalne strukture. Pored ove demografske podele, dve učesnice iz Beograda pripadaju grupi starijih žena, u Kragujevcu je jedna učesnica samohrana majka u sistemu socijalne zaštite, grupa iz Valjeva imala je učesnicu sa lakim telesnim invaliditetom, dok se u Novom Sadu jedna učesnica izjasnila kao pripadnica manjinske etničke grupe.

Analiza fokus grupa pruža dublji uvid u iskustva žena u Srbiji. Iako neke žene doživljavaju ravnopravnost u određenim oblastima života, većina ističe prisutnost rodne neravnopravnosti, posebno u porodici i na poslu. Tradicionalne vrednosti i rodni stereotipi su duboko ukorenjeni i predstavljaju značajnu prepreku, o čemu su govorile sve učesnice fokus grupa.

1. Razumevanje rodne ravnopravnosti

Učesnice fokus grupe uglavnom smatraju da se rodna ravnopravnost odnosi na sve oblasti društvenog života, ali je posmatraju kao nepravdu, a ne kao nejednak tretman koji je zasnovan na nekom ličnom svojstvu:

-Diskriminacije je nepravda višeg stepena (učesnica iz Beograda)

-Mislim da je usko povezano ako su muško i žensko u priči, kad su u pitanju dve žene može biti nepravda (učesnica iz Novog Sada)

-To se prepoznava, ali je svaka diskriminacija ujedno i nepravda (učesnica iz Valjeva)

Takođe, učesnicama je postavljeno pitanje o tome da li postoji rodna ravnopravnost i kako ona utiče na njihov svakodnevni život. Odgovori na ovo pitanje su veoma šaroliki i kreću se od onih odgovora u kojima učesnice fokus grupe smatraju da je dosta postignuto u oblasti rodne ravnopravnosti, pa je čak posmatraju i kao negativan trend, ili smatraju da treba da postoji intervencija države da zaštiti žene od "ravnopravnosti":

- Nismo neravnopravne (nekoliko učesnica iz Kragujevca)

- Iskreno baš sam razmišljala o ovoj temi i došla sam do zaključka da smo u poslednje vreme itekako ravnopravne sa muškarcima. Vozeći se javnim prevozom vidim muškarce koji se guraju sa ženama, ne znaju da ustanu trudnicama i došla sam do zaključka da smo negde mi

jači pol, pogotovo što više nema ni vojske moj lični zaključak je da smo došli do neke ravnopravnosti između polova. S obzirom da moramo da radimo po tim nekim parametrima smo skoro tu jednaki (učesnica iz Beograda).

- Trebalo bi da se naša država više pozabavi ovim, da budemo povlašćenje, da manje radimo jer smo majke, imamo porodicu, decu, previše obaveza (učesnica iz Beograda).

Pojedine učesnice ističu da rodna ravnopravnost nije postignuta:

„Rodna ravnopravnost po meni ne postoji i da će tek da dođe za desetak godina, trebalo bi da bude jednakost između polova, ali mislim da još uvek ne postoji.“ (Učesnica iz Valjeva)

- Dobile smo mi tu neku ravnopravnost ali ne dovoljno (učesnica iz Beograda)

- Jedan od mojih poslova je muški posao, da tako kažem...po meni nije, mislim da to odlično žene rade, mi smo mnogo kreativnije, maštovite, ali doživljam svaki put da me muška populacija gleda čudno... bavim se krečenjem, gletovanjem, izolacijom, sve to i onda kad se pojavimo, sve ostalo je muška ekipa i onda kad se pojavimo i kad vide mene, kao pitaju me kao „Šta ti radiš, da li ti čistiš?!“ (učesnica iz Kragujevca)

Neke učesnice smatraju da su postizanjem ravnopravnosti žene sebi nametnule više obaveza i dodatni teret:

-Mislim da žene ne treba da bude nasilna, žena treba da bude žena. Što se tiče posla produžio se radni vek što nije ravnopravno. Rodna ravnopravnost u svemu po mom mišljenju ne treba da bude izjednačena (Učesnica iz Beograda)

- Pa ravnopravni smo oko toga da žena treba da radi fizičke poslove, a nismo ravnopravni oko toga da muškarac treba da opere sudove, ni da skloni za sobom nešto, da li to bila čaša na stolu ili nešto drugo, to je ženski posao (učesnica iz Kragujevca)

-Ravnopravnost je kad su žene odlučile da rade i da ne budi samo domaćice i majke, a zadržale sve na svojim leđima što su imale u kući (učesnica iz Novog Sada)

Ipak, većina učesnica posmatra rodnu ravnopravnost kao nužnu i posmatra je kroz prizmu ostvarenja ravnopravnosti u pogledu obavljanja kućnih poslova:

- Ja sam okružena ljudima gde su podeljeni poslovi i svi sve rade u kući, da li će da skuvaju ručak, da se usisa. Treba da budu izjednačeni u svemu (učesnica iz Beograda).

-Mene danas raduje kod omladine što su one postavile granice koju nismo imali mi, generacije pre mene. Moja ćerka i zet oboje rade kućne poslove i sve drugo je zajedničko što me radije (učesnica iz Beograda)

Iskazana je i percepcija da su žene u gradu postigle ravnopravnost, za razliku od žena sa sela:

-Nisam se bavila tom temom nešto specijalno, ovako laički rodna ravnopravnost mi je jednakost među polovima u svakom smislu. Ja nisam ugrožena po tom pitanju i smatram da žene koje žive u većim gradovima nisu, dok žene koje žive u manjim sredinama su ipak ugrožene (učesnica iz Novog Sada)

-U selima je stresnije, tradicija prevladava (učesnica iz Beograda)

-Podrazumeva se da smo i dalje mi domaćice, majke, žene, pogotovo žene na selu. Kada je nasledstvo u pitanju sve se ostavlja muškom detetu, ali ipak sve zavisi od sredine u kojoj se živi (učesnica iz Valjeva)

- Teoretski je to lepo da smo rodno ravnopravne, imamo žene pilota. Ne bi trebalo da zaboravimo da su urbane sredine jedna priča, sela su druga, tamo itekako ne postoji više je nasilja, rodne neravnopravnosti što se tiče nasledstva podela na žensko i muško dete. Kod nas funkcioniše na papiru u praksi ne. Mi jesmo se izborile ali smo sebi nametnule više obaveza. Što se tiče današnje generacije ima više zloupotrebe (učesnica iz Beograda).

Na pitanje da opišu neki aspekt života u kojem osećaju neravnopravnost, pojedine učesnice fokus grupa su naglasile da se ona oseća u porodici, ali same preuzimaju odgovornost za posledice:

-Dok sam bila u braku osećala se neravnopravnost ali da je to moja lična odgovornost i ne bih prebacivala ni na koga drugog. Ja sam se prosto tako postavila (učesnica iz Novog Sada).

Takođe naglašavaju i problem većeg angažovanja oko kućnih poslova:

- Osećam se ravnopravno u smislu doprinosa rada profita, zarade, a neravnopravnost kućni poslovi klasičan primer balkanskog muškarca (učesnica iz Valjeva)

- Kod mene u kući mama sve radi (učesnica iz Kragujevca)

- Žena je samo domaćica - Svakodnevno razgovaram sa mužem da nisam domaćica i da treba da delimo poslove, ali cilj mi je da promenim da nisam ja ta koja mora uvek da sprema ručak (učesnica iz Valjeva)

Pojedine žene misle da je sasvim u redu da se više angažuju oko kućnih poslova, ali da zbog toga država treba da interveniše i omogući ženama raniji odlazak u penziju. Ističu i da između muškaraca i žena postoji izvesne razlike, posebno u pogledu fizičke snage i majčinstva:

- Pa evo kako one kažu, neke fizičke stvari žena ne može prosto da uradi, kao što oni ne mogu sa decom tako nežni i prisni kao majka (učesnica iz Kragujevca)

- To sam i ja htela da navedem kao primer, oko majčinstva i slično. Oni nikada ne mogu da budu kao majka. Veći teret nose žene tu, majka nego otac, ono kao sve rade isto, ali nekad se često se i umanju ženin doprinos i udeo (učesnica iz Kragujevca)

2. Oblasti u kojima se ispoljava diskriminacija

Mnoge učesnice su istakle da su doživele diskriminaciju prilikom zapošljavanja, posebno u vidu pitanja o bračnom statusu i planovima za majčinstvo. Neke tvrde i da su dobile otkaz kada su se udale zbog očekivanja poslodavca da će uskoro roditi dete. Takođe, neke tvrde da manje zarađuju od muških kolega, da se muškarci smatraju liderima, kao i da im je poznato da rukovodioci seksualno uznemiravaju devojke.

-Isto sam doživela za prijavu za posao bila su postavljena pitanja: da li sam majka, da li planiram da rađam, smatram da to nije u redu da je to nešto privatno i da je to diskriminacija žena i ako sam možda sposobnija od nekog muškarca za poziciju za koju sam konkurisala (učesnica iz Valjeva)

- Ženama je teže da napreduju u karijeri. Gledaju ih kao da su nemoćne i glupe, a u stvari je skroz suprotno (učesnica iz Kragujevca)

Što se tiče posla ne osećam se neravnopravno, jedino što se tiče plate muškarci su više plaćeni (učesnica iz Beograda)

- Mi recimo radimo u kladionici i svašta tamo vidamo... Mi smo završile sve moguće fakultete, ali smo tu gde jesmo. Njena drugarica radi u nekoj drugoj firmi, ali mi tamo ne bismo dobile posao jer smo matore. Traže mlade, atraktivne... (učesnica iz Kragujevca)

Učesnice ne vide diskriminaciju u oblasti obrazovanja, ali kasnije u razgovoru navode da u školi tema jednakosti nije zastupljena, kao i da se "društvo" iznenađuje kada devojčica upiše "muški" smer. Ipak, prepoznaju značaj obrazovanja u razvijanju svesti o rodnoj ravnopravnosti, a ima i onih retkih učesnica fokus grupe koje navode diskriminaciju i u ovoj oblasti:

- Još u vrtički program treba da se uvede razvijanje svesti o tome. Da recimo moje dete ako bude htelo da svira bubanj, da mu ne kažu to je za dečake. I onda joj nađem na youtube ili je odvedem na koncert pa joj pokažem da sve to može i žena. Da fudbal ne bude samo za dečake (učesnica iz Kragujevca)*

- *Smatram da u seoskim sredinama ne toliko zato što sam skoro čula primer gde deda unuci nije dao da se školuje, ona ostaje tu na selu gde sam se ja frapirala 21. je vek. Deda je glava kuće, on donosi novac (učesnica iz Beograda)*

Takođe, učesnice fokus grupa smatraju da u zdravstvu nema diskriminacije, iako kasnije u toku razgovora navode da se više cene muškarci hirurzi, ili da porodični život žene koja je završila medicinski fakultet i želi specijalizaciju trpi:

-Mislim da su žene najviše oštećenje u medicini zbog te neravnopravnosti zato što žene imaju mnogo veću žrtvu da li da bude specijalista jer taj fakultet traje dosta dugo i ona ako želi da bude uspešna u svom poslu mora da žrtvuje privatni život. Ona će u nekom trenutku raditi, a samim tim će trpeti porodica ukoliko se odluči da ide na specijalizaciju (učesnica iz Novog Sada).

Takođe, ima i onih učesnica koje smatraju da žene imaju više prava od muškaraca u zdravstvu:

- Kao pacijent možda čak i više, tu je sve više besplatnih preventivnih pregleda dojki (učesnica iz Novog Sada)

Zanimljivo je i da učesnice fokus grupe smatraju da svi imaju isti tretman u zdravstvu od strane lekara, iako se sve više priča i dokumentuju slučajevi akušerskog nasilja.

U oblasti sporta, postoji podeljenost o prisutnosti rodne diskriminacije u oblasti sporta. Tako učesnice fokus grupa iz Beograda i Kragujevca misle da nema rodne diskriminacije u sportu:

- Pa ne znam, ja mislim da ako je neko super talenat tu nema prepreke, ali ako je osrednji, prolazi onaj koga neko pogura. To nema veze da li je muškarac ili žena nego zavisi od toga koliko je talentovan (učesnica iz Kragujevca)

-U sportu ima najmanje neravnopravnosti, oni su podjednako finansijski podržani (učesnica iz Beograda)

S druge strane, učesnice fokus grupe iz Novog Sada i Valjeva insistiraju na diskriminaciji u ovoj oblasti:

- Klubovi gde se više forsiraju muškarci (učesnica iz Novog Sada)

-Ukoliko je sport popularan onda se bolje tretira, više sponzoriše kada je u pitanju muški sport dok za ženski ne (učesnica iz Novog Sada)

-Devojčice koje žele da treniraju fudbal sa mojim sinom, ne treniraju one koje su njegovo godište već dve godine starije jer se smatraju nesposobnije (učesnica iz Valjeva)

-Nisu isto podržane žene i muškarci u sportu (učesnice iz Valjeva)

Posebno su interesantni odgovori koji se tiču učešća žena u politici, imajući u vidu da značajno veći broj učesnica fokus grupa smatra da nema rodne diskriminacije u politici i da su žene manje zainteresovane za politiku. Međutim, ima i onih učesnica fokus grupa koje naglašavaju prepreke u političkoj participaciji žena:

- Pa nije da nemaju opciju u politici, ali gleda se na to kao sa ismevanjem (učesnica iz Kragujevca)

- Nekako smatraju da žene nisu toliko jake, pogotovo u politici (učesnica iz Kragujevca)

- Da, jer prosto ne veruju da žena može to da iznese. Jer u mojoj porodici kad gledaju ženu koja je recimo politički aktivna i koja se svađa, onda kažu „Ova je ovakva, onakva...“ , a političar koji se isto tako svađa on je sposoban (učesnica iz Kragujevca)

- Kad se pojavi žena u političkom miljeu o njoj traže informacije i komentariše se (učesnica iz Beograda)

3. Prevencija i zaštita od diskriminacije

Iako su tokom razgovora učesnice fokus grupe dokumentovale diskriminaciju, uglavnom navode da nisu lično doživele diskriminaciju, već da je neko njima blizak bio izložen diskriminaciji (mahom prijateljica). Interesantan je i podatak da su mnoge učesnice fokus grupasvedočile da su doživele diskriminaciju u odnosu na njihovu reproduktivnu ulogu u društvu, ali kroz prizmu generalizacije, a ne nekog konkretnog ličnog primera:

- Složila bi se, pogotovo ko je na ugovoru uvek je žena u strahu da ostane u drugom stanju zna da će verovatno dobiti otkaz, nema nikakvu opciju i automatski odlaze i roditeljstvo (učesnica iz Beograda)

Ima i žena koje su podelile svoje lično iskustvo, ali prvo izlažu neku generalnu priču:

- Mislim, mi imamo i dan danas pritisak zato što nismo udate, što je veliki pritisak od porodice, i od sredine, naravno, počevši od rođaka, komšija... Evo, banalan primer, mi imamo 5 pasa i komšija nam kaže „Bolje da šetate decu nego pse, gledajte udaju itd.“ Meni to mnogo smeta (učesnica iz Kragujevca)

-Nasledstvo je na primer diskriminacija što sinovima daju nasledstvo a ne i ćerkama. Moj otac je bratu iz drugog braka ostavio sve a meni i sestri ništa, pa se pitam da li je zbog toga što ga više voli ili ipak što je sin (učesnica iz Beograda)

Na pitanje koje faktore vidite kao glavne prepreke u postizanju rodne ravnopravnosti, učesnice daju veoma šarolike odgovore:

- *Nesprovođenje zakona i ti običaji. Mislim to najviše (učesnica iz Kragujevca)*
- *Pa to što žene private tu neravnopravnost posebno u kući i porodici (učesnica iz Kragujevca)*
- *Sve zavidi od kućnog vaspitanja (učesnica iz Beograda)*
- *Da smo mi jača zemlja i da smo finansijski obezbeđene sve bi bilo drugačije. Pobrkali smo lončice. Malo su nas degradirali (učesnica iz Beograda)*
- *Stereotipi definitivno. Šta znači da žena mora da se žrtvuje, što znači da mora svoj život da posveti deci i mužu, to sam raspravljala u jednom razredu sa devojkicama dok im nekako nije došlo u glavu da je i muškarac otac (učesnica iz Novog Sada)*

Kulturne norme i tradicionalne vrednosti se prepoznaju kao glavna barijera, ali je interesantno da neke učesnice fokus grupa smatraju da žene same treba da se izbore sa pritiskom, ali da je teško u manjim sredinama, posebno kada porodica ne pruža podršku da se žena razvede i vrati kući. Takođe su istakle da postoji stereotip da su žene "tuđa kuća", da je njihova najvažnija uloga da su majke i kuvarice, te da se neki poslovi smatraju tradicionalno muškim. Često naglašavaju i stereotip o ženama kao o lošim vozačima, ali i da su žene naučene da ćute i slučaju muškarce:

- *Ženama se spočitava da su loši vozači?! Učesnica iz Kragujevca)*
- *Ženi ne pristaje da viče, galami, da se svađa, po tim nekim tradicionalnim normama žena treba da ćuti i sluša šta muškarac kaže, i danas je uglavnom tako samo malo modifikovano (učesnica iz Beograda)*
- *Žena plače, menja raspoloženja (učesnica iz Novog Sada)*
- *Žene ne znaju da rade muške poslove – Podeljene uloge i poslovi na muške i ženske, ne peram auto jer smatram da on to treba da uradi, ne kuva jer je to ženski posao (učesnica iz Valjeva)*

Učesnice imaju podeljeno mišljenje u ulozi medija u ostvarenju rodne ravnopravnosti, dajući pozitivne primere o broju novinarki i sadržajima koji se plasiraju u medijima. Međutim, ima i učesnica koje jasno naglašavaju negativnu uogu medija:

- *Naslovi koji mi se ne dopadaju, gde oni loše prikazuju ženu. Pa recimo estetske nakaze, neki komentari na osnovu fizičkog izgleda žena, i lepog i ružnog. To mi najviše bode oči (učesnica iz Kragujevca)*

- A kad mediji izveštavaju o porodičnom nasilju uvek nam ostave da razmišljamo šta je žena uradila, pa je muškarca navela na nasilje (učesnica iz Kragujevca)

Na pitanje koje žene su najčešće izložene diskriminaciji, učesnice fokus grupe ističu da su to starije žene, Romkinje, pripadnice nacionalnih manjina, LGBTI+ osobe, siromašne žene, samohrane majke. Kada govore o ženama sa invaliditetom, smatraju da je njihov položaj otežan, ali da se ne razlikuje od muškaraca sa invaliditetom.

Učesnice fokus grupe iz Kragujevca naglašavaju da nisu koristile mehanizme zaštite od diskriminacije kada su je doživljavale, a zbog toga što smatraju da time ništa ne bi postigle, dok učesnice iz Beograda navode da bi se borile, a jedna je ispričala i slučaj komšinice koju je muž maltretirao i zbog čega je pozvala policiju. Ipak, ova situacija je izazvala nelagodu i strah kod nje:

- Ne. Nema svrhe. Sve je korupmirano (učesnica iz Kragujevca)

- I da potražimo neku pomoć ne bismo naišle na podršku (učesnica iz Kragujevca)

- Čula sam iz susednog solitera da žena zapomaže, muže je maltretira i ja sam pozvala policiju, ali je postojao strah jer kad sam prijavila nasilje morala sam da kažem svoje ime i prezime (učesnica iz Beograda)

Važno je naglasiti i da učesnice fokus grupa ne znaju mnogo o relevantnim zakonima, ali da imaju stav da se zakoni očigledno ne primenjuju. Kada znaju za postojanje konkretnih zakona, negativno ih ocenjuju:

- Možda oni i postoje, pretpostavljam da postoje ali ne znam kakvi su (učesnica iz Kragujevca)

- Zakon o rodnoj ravnopravnosti je vrlo sarkastičan kada su u pitanju porodični odnosi, kada dođe do razvoda do starateljstva. Svi smo mi svedoci koliko je bilo ubistava supružnika, otac ili bivši muž je bio taj koji je ubio bivšu ženu u centru za socijalni rad. Zašto u tim slučajevima stavljaš muško i žensko na isto ako je žensko slabiji pol. Ovo je ružan deo naše svakodnevnice koji se dešava gde mi tražimo od žene da bude dovoljno jaka za neke stvari koje će joj se desiti u privatnom životu (učesnica iz Novog Sada)

Konačno, na pitanje mera za postizanje rodne ravnopravnosti, učesnice fokus grupa navode promenu svesti i tradicije, bolju informisanost i aktivniju ulogu medija, viši nivo socijalne zaštite, značajniju ulogu edukacije, kao i jačanje ekonomske nezavisnosti:

- Ekonomska nezavisnost žena bi svakako mogla promeniti položaj žena (učesnica iz Beograda)

- Informišem se putem interneta i društvenih mreža, nisam primetila da se mediji bave ovim temama (učesnica iz Beograda)

Ovo se, po njihovoj oceni, može postići kampanjama, protestima, potpisivanjem peticije, organizovanjem tribina, radionicama za roditelje, predavanjima u školi, ali je evidentno da žene nemaju konkretnu i jasnu strategiju za postizanje rodne ravnopravnosti. Posebno je važan stav jedne učesnice da i muškarci treba da doprinesu rodnoj ravnopravnosti:

-Važna je i podrška muškaraca, bilo bi lepo da neki muškarac stane iza nas i kaže u pravu ste (učesnica iz Beograda)

VII. Zaključna razmatranja i preporuke

Zaključci

Istraživanje o percepciji žena o rodnoj ravnopravnosti predstavlja prvo istraživanje ovog tipa, koje pati i od svojih ograničenja, ali pruža relevantne informacije koje treba da budu upotrebljene za dalje intervencije kako bi se situacija unapredila.

1. Kvantitativno istraživanje

Kvantitativno istraživanje o rodnoj ravnopravnosti u Srbiji ukazuje na značajnu polarizaciju stavova među ženama i identifikuje ključne oblasti u kojima su izazovi diskriminacije najizraženiji. Rezultati pružaju uvid u duboke nejednakosti koje oblikuju svakodnevni život žena. Tako je polarizacija stavova jedan od najvažnijih nalaza istraživanja. Dok 41,7% ispitanica smatra da je rodna ravnopravnost u Srbiji ostvarena, 45,9% veruje u suprotno, što ukazuje na različita iskustva i percepcije žena. Pritom, svega 4,6% ispitanica smatra da je rodna ravnopravnost u potpunosti ostvarena u Srbiji. Stavovi o rodnim ulogama dodatno ilustruju ovu polarizaciju – dok 38,6% ispitanica veruje da žene prvenstveno treba da se ostvare kao supruge i majke, 31,1% izražava protivljenje ovoj tvrdnji. Slično, 32,9% ispitanica smatra da je glavna uloga muškarca da zarađuje, dok 40,4% odbacuje ovu ideju. Ova podeljenost ukazuje na duboko ukorenjene norme i stereotipe koji oblikuju percepciju rodnih uloga, a koja postoji i kod samih žena. Posebno zabrinjava podatak da čak 51,7% ispitanica smatra da žene donose odluke više na osnovu emocija, što podržava stereotipe o ženama kao manje racionalnim i manje pogodnim za liderske pozicije.

Najveće nejednakosti identifikovane su u oblastima odgoja dece i brige o porodici (45,6%), raspodele imovine i prihoda (41,1%) i liderskih pozicija (34%). Većina ispitanica (70,5%) podržava ravnopravnu podelu kućnih poslova, ali 76,6% primećuje da žene i dalje nose značajno veći teret u domaćinstvu. Skoro polovina (47,9%) smatra da bi žene trebalo da budu plaćene za kućni rad, što naglašava potrebu za priznavanjem neplaćenog rada koji žene obavljaju. Takođe, 53% ispitanica ukazuje na ukorenjene društvene norme i rodne stereotipe kao ključne prepreke rodnoj ravnopravnosti, dok 37,7% smatra da je nedovoljna primena zakona glavni uzrok nejednakosti. Istovremeno, polovina ispitanica (50,5%) smatra da država deluje samo deklarativno u borbi protiv diskriminacije, što ukazuje na nezadovoljstvo trenutnim naporima i potrebu za konkretnijim akcijama.

Istraživanje identifikuje nekoliko ključnih oblasti u kojima su izazovi diskriminacije najizraženiji. Zaštita od nasilja (32,8%) i ekonomska prava poput ekonomske sigurnosti (19,5%) i jednakog plaćenog rada (19,1%) identifikovani su kao najvažnija pitanja za

ostvarenje rodne ravnopravnosti. Ovo odražava potrebu za sigurnošću i ekonomskom stabilnošću.

U oblasti rada i zapošljavanja, diskriminacija je prepoznata kao najveći problem, što je naglasilo 63% ispitanica. Problemi uključuju predrasude poslodavaca prema ženama (42,7%), pritisak da daju žene prioritet porodici (38,4%), nedostatak zaštite trudnica i majki na radnom mestu (32,9%) i seksualno uznemiravanje u radnom okruženju (30,5%). Predrasude o ženama kao manje sposobnim za odgovorne ili rukovodeće pozicije često rezultiraju u nejednakim prilikama za napredovanje, nižim platama i većim pritiskom na žene da balansiraju profesionalne i porodične obaveze. Čak 79,9% smatra da žene treba da imaju iste karijerne šanse kao muškarci, a 67,3% se ne slaže sa tvrdnjom da žene ne treba da budu na rukovodećim pozicijama. Stereotipi se takođe manifestuju u percepciji da žene nisu pogodne za određene poslove ili sektore, što direktno ograničava njihov profesionalni život. Tako, čak 28,6% i dalje veruje da sektor bezbednosti nije adekvatan za žene, što ukazuje na prisutnost rodni stereotipa. Ovi podaci jasno ukazuju na potrebu za jačanjem pravnih i institucionalnih mehanizama za zaštitu žena na radnom mestu.

U obrazovanju, diskriminacija se najčešće povezuje sa siromaštvom (48,3%), životom u ruralnim područjima (39%), dok su stereotipi o “muškim” i “ženskim” zanimanjima identifikovani kao značajna prepreka za devojčice i mlade žene (23,5%) i predstavljaju ključni razlog za ograničen interes devojčica za STEM oblasti (nauku, tehnologiju, inženjering i matematiku). Ovi stereotipi često oblikuju obrazovne i karijerne izbore devojčica, čime se ograničavaju njihove mogućnosti za razvoj u sektorima sa visokim potencijalom za napredovanje i stabilnost.

U oblasti zdravstvene zaštite, najizraženiji problemi uključuju nizak kvalitet usluga (46%), duge liste čekanja za specijalističke preglede (45,7%) i nedovoljnu pažnju reproduktivnom zdravlju (28,6%). Navedeni izazovi posebno pogađaju žene iz ruralnih i siromašnih zajednica, dodatno marginalizujući njihovu ranjivost.

U oblasti stanovanja, diskriminacija je prepoznata kao posledica ekonomskih i društvenih faktora koji disproportionalno pogađaju žene. Ključni problemi uključuju loše higijenske uslove, što je istaklo 36,6% ispitanica, i život u udaljenim područjima, što je identifikovano kao problem od strane 37,7% ispitanica. Ovi faktori su posebno izraženi u ruralnim sredinama, gde žene imaju ograničen pristup osnovnim infrastrukturnim resursima i socijalnim uslugama. Takođe, nebezbedna stambena okruženja, na koja je ukazalo 35,1% ispitanica, direktno utiču na kvalitet života žena i povećavaju rizik od nasilja. Poseban problem je otežan pristup kreditima za kupovinu ili iznajmljivanje stanova, što je istaklo 30,5% ispitanica, a ukazuje na ekonomske barijere i rodnu neravnopravnost u finansijskom sektoru. Nedostatak programa socijalnog stanovanja za žene, koji je prepoznalo 22%

ispitanica, dodatno produbljuje ovu neravnopravnost i ugrožava najranjivije grupe, poput samohranih majki i žena koje su preživele nasilje.

U političkoj participaciji, stereotipi o ženama kao manje sposobnim za donošenje odluka ili vođenje političkih procesa značajno utiču na njihovo prisustvo i uticaj u ovoj sferi. Većina ispitanica (56,4%) podržava kvote za povećanje političke participacije žena, što ukazuje na svest o potrebi institucionalnih mehanizama za postizanje ravnopravnosti u politici. Istovremeno, svega 2,1% ispitanica smatra političku participaciju ključnim pravom za postizanje rodne ravnopravnosti, što ukazuje na njihovo nerazumevanje važnosti učešća žena u političkom životu.

Pristup pravdi je još jedna oblast u kojoj su prepreke značajne, a problemi se manifestuju kroz finansijske, institucionalne i društvene faktore. Visoki troškovi sudskih postupaka, koje je kao ključni problem navelo 49,9% ispitanica, predstavljaju najveću prepreku za žene, posebno one iz nižih socio-ekonomskih slojeva. Nedovoljna informisanost o pravima dodatno otežava situaciju – 35,6% ispitanica navelo je da žene često nisu svesne svojih zakonskih prava i mehanizama zaštite. Sistem besplatne pravne pomoći, iako formalno postoji, ocenjen je kao neefikasan od strane 35,2% ispitanica, što ukazuje na hitnu potrebu za unapređenjem ovog sistema kako bi bio funkcionalniji i dostupniji. Komplikovane i dugotrajne pravne procedure, koje su istakle 33,5% ispitanica, dodatno obeshrabruju žene da pokrenu sudske procese, što je posebno problematično u slučajevima rodno zasnovanog nasilja ili diskriminacije.

Pored institucionalnih prepreka, društveni faktori takođe igraju značajnu ulogu u otežavanju pristupa pravdi. Strah od stigmatizacije prijavilo je 24,8% ispitanica, što ukazuje na duboko ukorenjene predrasude u zajednici koje obeshrabruju žene da traže pravnu pomoć. Rodni stereotipi među pravosudnim akterima prepoznalo je 24,1% ispitanica, što dodatno naglašava potrebu za edukacijom i senzibilizacijom pravosudnih radnika kako bi se osigurala ravnopravnost u pravnim procesima. Fizička nepristupačnost pravosudnih institucija i njihova udaljenost su problemi za 20% ispitanica, što posebno pogađa žene iz ruralnih sredina i žene sa invaliditetom. Npoverenje u pravosudni sistem, koje je istaklo 16,3% ispitanica, naglašava širi problem korupcije i neefikasnosti pravosuđa, što dodatno produbljuje osećaj nemoći kod žena.

Sport je još jedna oblast gde žene prepoznaju diskriminaciju. Nedovoljno finansiranje ženskih sportskih klubova (40,6%), stereotipi o “muškim” i “ženskim” sportovima (38,8%), nejednake zarade (34,8%) i mala zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama (29,2%) ograničavaju mogućnosti žena da se ravnopravno takmiče i napreduju u sportu. Tako sport predstavlja još jednu oblast gde su stereotipi posebno izraženi. Oni ne samo da ograničavaju

interes devojčica za bavljenje sportovima koji su okarakterisani kao muški, već i značajno umanjuju podršku i resurse koji se dodeljuju ženskim sportskim klubovima.

Istraživanje je takođe pokazalo najčešću percepciju žena o tome koje su grupe najviše pogođene diskriminacijom. Romkinje (49%), samohrane majke (36,6%) i siromašne žene (35,5%) identifikovane su kao najugroženije grupe žena. Kod pojedinih otvorenih odgovora, učesnice istraživanja su navele i žene iz ruralnih sredina, koje se suočavaju sa kombinacijom ekonomskih, obrazovnih i socijalnih prepreka i koje često imaju otežan pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenim uslugama i društvenim resursima. Takođe su naglasile i čestu diskriminaciju samohranih majki, koje se suočavaju sa ekonomskim pritiskom, nedostatkom socijalne podrške i stigmatizacijom. Žene sa invaliditetom suočavaju se sa višestrukim preprekama, uključujući fizičku nepristupačnost, stereotipe i nedostatak specijalizovanih usluga. Konačno, Romkinje se suočavaju sa intersekcijom rodne i etničke diskriminacije, što ih dodatno marginalizuje u različitim oblastima društvenog života.

Ekonomsko osnaživanje žena (53,4%), edukacija o rodnoj ravnopravnosti od najranijeg uzrasta (44,1%) i dosledna primena zakona (42,3%) prepoznati su kao ključni koraci u unapređenju rodne ravnopravnosti. Takođe, borba protiv nasilja nad ženama (37%) i unapređenje sistema socijalne zaštite (36%) su visoko rangirani prioriteti među ispitanicama.

Istraživanje jasno pokazuje da formalna prava često ne obezbeđuju praktičnu ravnopravnost u životima žena u Srbiji. Stereotipi, institucionalne slabosti i ekonomske prepreke ostaju ključne prepreke za ostvarenje suštinske Ravnopravnosti. Neophodno je ulaganje u sistemске promene koje uključuju jačanje pravne zaštite, promenu društvenih normi, edukaciju i muškaraca i mladih o rodnoj ravnopravnosti, kao i osnaživanje žena u svim sferama društva,. Samo kroz multisektorske napore može se stvoriti društvo u kojem će žene imati jednake mogućnosti i pravo na dostojanstven život.

2. Kvalitativna analiza

Kvalitativna analiza percepcija i iskustava žena u Srbiji, sprovedena kroz fokus grupe, takođe ukazuje na prisutnost duboko ukorenjenih rodni nejednakosti koje utiču na različite sfere života. Dok deo ispitanica smatra da je postignut određeni napredak, a deo smatra da je taj napredak kontraproduktivan za žene, većina ispitanica ipak ukazuje na duboko ukorenjene prepreke, posebno u oblastima kao što su nasilje nad ženama, diskriminacija u zapošljavanju i neravnopravna podela kućnih obaveza. Rezultati fokus grupa takođe ukazuju na dominantno razumevanje diskriminacije u kontekstu nepravde.

U svakodnevnom životu, žene ukazuju na značajnu neravnopravnost, posebno u porodici, gde su i dalje dominantno opterećene kućnim obavezama i brigom o deci. Žene su često

opterećene očekivanjima društva da budu primarne nositeljke tih odgovornosti, dok se muškarci angažuju samo u tehnički zahtevnijim ili povremeno “muškim” poslovima. Po oceni učesnica, ova situacija je izraženija u ruralnim područjima, gde tradicionalne norme dodatno ograničavaju žene u ostvarivanju prava, poput nasleđivanja imovine ili ravnopravnog pristupa resursima.

Diskriminacija žena na radnom mestu takođe predstavlja značajan izazov. Ispitanice često ukazuju na pitanja o bračnom statusu i planovima za porodicu prilikom zapošljavanja, što negativno utiče na njihove šanse za zaposlenje. Pored toga, žene prijavljuju niže plate i ograničen profesionalni napredak u poređenju sa muškarcima, dok seksualno uznemiravanje na radnom mestu i dalje ostaje prikriven problem zbog straha od osude i nedostatka podrške.

Jedan od ključnih izazova za žene u Srbiji je prisutnost rodni stereotipa i društvene percepcije koja ograničava njihove profesionalne i društvene mogućnosti. Stereotipi o ženama kao emotivnim, slabim ili nesposobnim za određene poslove smanjuju njihov pristup visoko plaćenim sektorima. U nekim slučajevima, uspešne žene se suočavaju sa osudom ili stigmatizacijom, što dodatno demotiviše žene da se uključuju u profesije koje su tradicionalno smatrane “muškim”.

Učesnice smatraju da je rodna ravnopravnost postignuta u oblasti reproduktivnih prava, zdravlja i obrazovanja, ali u svojim daljim izlaganjima ilustruju izvesne izazove i u navedenim oblastima. Tako, u ruralnim područjima, nedostatak resursa za reproduktivno zdravlje dodatno marginalizuje žene, dok u obrazovanju rodni stereotipi usmeravaju devojčice ka “ženskim” zanimanjima, što ograničava njihov profesionalni izbor, a postoje i primeri da devojčicama nije dozvoljeno dalje obrazovanje zbog potrebe za angažovanjem u kućnim poslovima.

Što se tiče političke participacije, žene prepoznaju ostvareni napredak, ali ističu da njihov uticaj ostaje ograničen. Politička moć žena je često simbolična, dok ključne odluke ostaju u rukama muškaraca. Mnoge žene ukazuju na nedostatak interesovanja i podrške zajednice za njihov politički angažman, dok su stereotipi o ženama kao emotivnim ili manje sposobnim za vođenje politike i dalje prisutni. Ovo ukazuje na potrebu za daljim jačanjem kapaciteta žena u politici, kao i edukacijom društva o značaju rodne ravnopravnosti u donošenju odluka.

Posebno su polarizovani stavovi žena u pogledu ostvarene rodne ravnopravnosti u sportu. Tako, dok određeni broj žena ukazuje da u sportu nema diskriminacije, druge ukazuju na problem nedovoljnog finansiranja ženskih sportskih klubova, nejednakih plata i niske zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama. Medijska pokrivenost ženskog sporta je

značajno manja u poređenju sa muškim sportom, što ograničava interesovanje i podršku za sportistkinje.

Samohrane majke, žene sa invaliditetom i Romkinje identifikovane su kao one koje su najčešće izložene diskriminaciji, suočavajući se sa složenim oblicima diskriminacije, što uključuje siromaštvo, društvenu izolaciju i otežan pristup socijalnim i zdravstvenim uslugama. Takođe se često spominje razlika u tretmanu između gradskih i seoskih područja, pri čemu se ističe da se žene iz sela suočavaju sa različitim izazovima i barijerama.

Učesnice fokus grupa takođe ukazuju na neinformisanost o zakonima koji regulišu rodnu ravnopravnost. Većina žena nije upoznata sa svojim pravima ili dostupnim mehanizmima zaštite, dok one koje imaju informacije izražavaju sumnju u efikasnost pravnog sistema. Ovo dodatno smanjuje poverenje žena u institucije i otežava borbu protiv diskriminacije. Takođe, uočava se da mediji imaju polarizovanu ulogu u rodnoj ravnopravnosti. Dok pojedini medijski sadržaji promovišu jednakost, drugi pojačavaju stereotipe kroz senzacionalističko izveštavanje ili negativne prikaze žena. Nedovoljna medijska podrška ženama i njihovim postignućima ograničava vidljivost pozitivnih uzora i usporava proces razbijanja stereotipa, iako značajan broj žena ne vidi ulogu medija kao problematičnu i smatra da medijski sadržaji promovišu rodnu ravnopravnost.

Uprkos izazovima, učesnice fokus grupa naglašavaju potrebu za promenom kroz edukaciju, podizanje svesti i ekonomsko osnaživanje žena. Poseban akcenat stavljen je na ulogu medija u promociji pozitivnih uzora i borbi protiv stereotipa, kao i na važnost uključivanja muškaraca kao saveznika u borbi za rodnu ravnopravnost. Sistemske promene, uključujući ulaganje u ženski sport, unapređenje političke participacije žena i jačanje pravne zaštite, neophodne su za stvaranje inkluzivnijeg društva u kojem će žene imati jednaka prava i mogućnosti. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za koordinisanim naporima svih društvenih aktera kako bi se postigla stvarna, a ne samo formalna jednakost.

Preporuke

Istraživanje pokazuje da je neophodno primeniti sveobuhvatan, holistički pristup kako bi se ostvarila rodna ravnopravnost u Srbiji. Da bi se to ostvarilo, identifikovani su naredni koraci i mere koje će doprineti unapređenju rodne ravnopravnosti:

1. Unapređenje zakonodavnog okvira

Potrebno je izvršiti detaljnu analizu postojećih zakona kako bi se otkrile sve eventualne diskriminatorne odredbe, utvrdile praznine i nejasnoće u antidiskriminacionim zakonima i dosledno primenio intersekcijski pristup u zakonodavnom i strateškom okviru Srbije. Takođe

je potrebno otkloniti nedoumice u pogledu stavljanja van snage Zakona o rodnoj ravnopravnosti, koja podrazumeva aktivnu ulogu Ustavnog suda u rešavanju ove dileme. Isto tako, neophodno je podrobno analizirati efekte Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i utvrditi dalje korake ka unapređenju njgeove efikasnosti. Ovo podrazumeva i omogućavanje povećanja broja direktnih korisnica, ali i pružalaca besplatne pravne pomoći, uključujući i organizacije civilnog društva, te realizovati kontinuirane obuke u jedinicama lokalne samouprave radi unapređenja kvaliteta pružanja ove pomoći. Pored toga potrebno je dosledno primeniti odredbe o rodno odgovornom budžetiranju koje mora biti obavezno za sve nivoe vlasti, kako bi se osiguralo da sredstva za rodnu ravnopravnost budu adekvatno raspodeljena i usmerena na ključne oblasti poput obrazovanja, zaštite od nasilja i ekonomske emancipacije žena. To uključuje analiziranje budžetskih izdataka kroz rodnu perspektivu, identifikovanje potencijalnih rodnih razlika i usmeravanje resursa ka oblastima koje utiču na ravnopravnost polova. Lokalni budžeti takođe treba da odražavaju rodne ciljeve. Lokalne vlasti mogu uputiti specifične mere na podršku ženama u zajednici, kao što su usluge podrške žrtvama nasilja, inkluzija žena u proces donošenja odluka, ili obezbeđivanje jednakih uslova za žene i muškarce na tržištu rada. Da bi se ovo ostvarilo, neophodno je organizovati obuke, posebno za zaposlene u opštinskim i gradskim administracijama, kako bi se implementirala rodno odgovorna praksa u lokalnim budžetima i politikama.

2. Jačanje institucionalnih mehanizama

Svi organi javne vlasti treba da budu podržani i osnaženi da prepoznaju i reaguju na rodnu diskriminaciju na svim nivoima. Svaka javna politika treba da uključuje rodne indikatore kako bi se pratilo kako određeni zakoni i programi utiču na žene i muškarce. Posebno ciljane radionice bi pomogle u obučavanju službenika o tome kako prikupljati i analizirati podatke koji se odnose na pol i druge osnove, kao i kako koristiti te podatke za donošenje bolje informisanih odluka. Ovo bi omogućilo pravovremene korekcije u javnoj politici.

Takođe, uključivanje lokalnih vlasti u praćenje napretka u ostvarivanju rodne ravnopravnosti, kroz uspostavljanje mehanizama za izveštavanje i redovno ocenjivanje politike rodne ravnopravnosti na nivou opština i gradova moglo bi da doprinese ovom procesu.

Jačanje institucionalnih mehanizama podrazumeva i povećanje specijalizovanih usluga i kadrova, kao i dosledno sprovođenje svih obaveza nametnutih poslodavcu na osnovu Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

Konačno, na osnovu prakse institucije i sagledavanja stanja, Poverenik bi mogao samoinicijativno da pripremi poseban godišnji izveštaj o položaju žena u Srbiji, deset godina nakon donošenja prethodnog izveštaja, kojim bi se mapirao progres, uočeni nedostaci i precizirale aktivnosti koje bi vodile unapređenju rodne ravnopravnosti.

3. Edukacija i podizanje svesti

Obrazovni sistem treba da pruži bazu za prepoznavanje i razbijanje rodni stereotipa od najranijeg uzrasta, vodeći računa da su informacije date na savremen i mladima razumljiv način, sa primerima iz prakse, radi dubljeg razumevanja i prihvatanja stavova o rodnoj ravnopravnosti. Ove teme treba povećavati sa višim nivoom obrazovanja, a na tercijarnom nivou treba uvesti posebne programe, stipendije i mentorstva u oblasti rodne ravnopravnosti. Potrebno je revidirati status predmeta Ustav i prava građana koji su srednjoškolci učili na četvrtoj godini, uvesti više sadržaja iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti i revidirati sve nastavne materijale i udžbenike da ne odražavaju rodne stereotipe. Istovremeno, predmet građansko vaspitanje treba da bude obavezan i da se ne izučava kao alternativa vesrkoj nastavi.

Treninzi za rodnu ravnopravnost i uklanjanje rodni stereotipa i duboko ukorenjenih obrazaca ponašanja treba da budu obavezni program u okviru Nacionalne akademije za javnu upravu i Pravosudne akademije. U posebnom fokusu treba da budu treninzi za lica zaposlena u obrazovanju, socijalnoj zaštiti i zdravstvenoj zaštiti. Pored opšteg programa, potrebno je uvesti i specijalizovane programe koji se odnose na oblasti društvenog života u kojima je rodna diskriminacija najzastupljenija.

Medijske kampanje za promociju rodne ravnopravnosti treba da budu konstantne, kao i zagovaranja, razmena iskustva i debate, te da budu prilagođene uzrastu ciljne grupe i da se tiču ključnih izazova i problema. Takođe treba da uključe i društvene mreže, jer mladi veći deo svog vremena provode u digitalnoj sferi. Uključivanje influensera i javnih ličnosti koji promovišu pozitivne rodne norme i razumevanje rodni prava može imati značajan uticaj na širu populaciju.

Posebno je značajno prepoznati i uključiti muškarce i dečake koji treba da budu aktivno uključeni u edukaciju i podizanje svesti o rodnoj ravnopravnosti, kako bi postali saveznici u ovoj borbi, prihvatajući ravnopravan položaj žena i devojčica. Programi treba da im pomognu da prepoznaju negativne rodne norme i da razvijaju pozitivne muške modele koji promovišu ravnopravnost u društvu, porodici i na radnom mestu.

4. Ekonomsko osnaživanje žena

Zapošljavanje je ključni faktor u svakom društvu jer direktno utiče na ekonomsku stabilnost i socijalnu inkluziju. U Srbiji, u poslednjim decenijama, aktivna politika zapošljavanja žena primenjuje se kroz niz mera, čiji je cilj povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti, sa veoma ograničenim uspehom jer se ne rešavanju strukturnih problemi tržišta rada. Kako bi se postigao održiviji uspeh u smanjenju nezaposlenosti, potrebna su jača i efikasnija rešenja. Obuke za određena radna mesta i veštine koje poslodavci traže moraju postati centralni deo politike zapošljavanja. Posebno važno je uključiti veći broj žena u obuke za radna mesta koja imaju visok potencijal zapošljavanja, posebno u sektorima u kojima je zastupljenost žena niža. Potrebno je obezbediti lakši pristup finansijskim sredstvima, kao i mentorstvo i obuke za žene koje žele da pokrenu sopstveni biznis. Razvijanje programa za žene koje su preduzetnice u ruralnim područjima ili koje pripadaju marginalizovanim grupama može posebno doprineti većoj ekonomskoj autonomiji žena.

Smanjenje jaza u platama između muškaraca i žena predstavlja ključni korak ka postizanju rodne ravnopravnosti i socijalne pravde na tržištu rada. Poslodavci treba da transparentno izveštavaju o platama prema polu kako bi se lakše pratilo postojanje rodnog jaza u platama. Ovo može uključivati izveštavanje o platama po sektorima i vrstama poslova. Uvođenje transparentnih platnih skala i omogućavanje radnicima da imaju pristup informacijama o platama može pomoći u otkrivanju nejednakosti u platama između polova. Takođe, potrebno je obezbediti i promociju postojanja Pravilnika o plaćenom kućnom radu koji je prvi korak u adekvatnom valorizovanju kućnog rada.

Isto tako, treba ojačati mogućnosti za žene da obavljaju rukovodeće pozicije, kao i promovisati fleksibilne radne uslove koji omogućavaju i ženama i muškarcima da usklade profesionalne obaveze sa privatnim životom, posebno kada je reč o roditeljstvu ili porodičnim obavezama.

5. Borba protiv nasilja nad ženama

Potrebno je razviti efikasne sisteme podrške ženama žrtvama nasilja. Ovo podrazumeva unapređenje sistema sigurnih kuća, savetovaništva i adekvatnu pravnu pomoć za žene koje su preživele nasilje, kao i podizanje svesti o ovoj temi, ali i kontinuirano edukovati stručnjake koji su prvi u kontaktu sa žrtvama – lekare, policajce, socijalne radnike. Takođe, od ključne je važnosti razvoj preventivnih programa koji će edukovati žene i muškarce kako da prepoznaju

rane znakove nasilja i kako da se bore protiv njega, ali i mlade, roditelje i nastavničko i drugo stručno osoblje koje radi sa decom.

Akusersko nasilje i nasilje putem savremenih tehnologija postali su ozbiljan društveni problem koji zahteva hitnu pažnju, kako od strane zakonodavnog tela, tako i od društva u celini. Ova dva oblika nasilja imaju različite manifestacije, ali ih povezuje to što ciljaju na integritet i sigurnost žena, ugrožavajući njihova ljudska prava. Osim što utiču na fizičko i psihičko zdravlje žena, ovakvi oblici nasilja mogu izazvati ozbiljne posledice. Edukacija trudnica, porodilja, ali i šire javnosti o postojanju akuserskog nasilja i njegovim oblicima može pomoći u ranom prepoznavanju nasilja, kao i kampanje o sigurnosti na internetu i zaštiti od digitalnog nasilja. Potrebno je organizovati kampanje i obuke koje bi omogućile ženama da prepoznaju nasilje i prijave ga na vreme, kao i da dobiju odgovarajuću pomoć i podršku.

Država treba da obezbedi jasne mehanizme za praćenje i sprovođenje zakona u vezi sa nasiljem prema ženama. Ovo podrazumeva i uspostavljanje registra za predmete koji se tiču nasilja i njihovo javno objavljivanje radi analize i praćenja.

6. Povećanje učešća žena u donošenju odluka

Politička participacija žena je ključna za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Kada su žene adekvatno zastupljene u političkim telima, odluke su sveobuhvatnije i bolje odražavaju stvarne potrebe društva. Politička participacija žena direktno doprinosi rodnoj ravnopravnosti u svim aspektima društva. Žene, kao političarke, mogu zagovarati zakone i politike koji direktno utiču na poboljšanje prava žena, uključujući pristup obrazovanju, zdravstvu, radnim mestima, ali i zaštitu od nasilja i diskriminacije.

Potrebno je osnažiti ženske političke kandidatkinje pružanjem finansijske pomoći, mentorskog rada, obuka za liderstvo i stvaranjem mreža podrške koje će im omogućiti ravnopravno učešće u političkom životu, na svim nivoima. Takođe, potrebno je stvoriti ambijent u kojem žene mogu ravnopravno učestvovati u procesima donošenja odluka. Međutim, prvi korak ka ostvarenju ovog cilja je učenje devojčica o značaju političke participacije.

7. Podrška civilnom društvu

Potrebno je omogućiti osnaživanje organizacija civilnog društva koje se bave rodnom ravnopravnošću, a posebno za one koje rade na terenu i sa ženama koje su u većem riziku od diskriminacije. Isto tako, civilno društvo treba da bude ključni partner u oblikovanju i implementaciji politika rodne ravnopravnosti.

Organizacije civilnog društva treba blisko da sarađuju sa akademskim institucijama, da jačaju svoje kapacitete i učestvuju u obukama, osnaživanju zajednice i lobiranju za promene u zakonodavstvu i javnim politikama koje se tiču rodne ravnopravnosti.

8. Sprovođenje daljih istraživanja

Postojeće istraživanje ukazalo je na potrebu daljeg ispitivanja stavova u pogledu rodne ravnopravnosti u Srbiji, kako u odnosu na konkretne oblasti, tako i ispitivanjem stavova žena o muškarcima i muškaraca o rodnoj ravnopravnosti. Bilo bi poželjno da istraživanje obuhvati i stavove devojčica i dečaka od 15 do 18 godina. Time bi se omogućilo prepoznavanje ključnih potreba i razumevanje kako rodne norme i stereotipi utiču na ovaj uzrast, omogućavajući pravovremeno uvođenje preventivnih i edukativnih mera i intervencija usmerenih na promenu stavova i podsticanje rodne ravnopravnosti od ranog uzrasta.

Takođe, ovo istraživanje je neophodno sprovoditi u kontinuitetu u određenim vremenskim razmacima, kako bi se pratio ostvaren napredak, odnosno percepcija žena o rodnoj ravnopravnosti u Srbiji.